

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

נשא תשב"ג (חלק א)

יְשָׁא ה' פָּנָיו אֵלַיָּךְ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם

• קושיית האלשיך: למה נאמר ברכת כהנים דייקא בלשון נזכח המדבר
לישראל • יפה תואר: ברכת כהנים הוא ענין של הכרת טובה שכל
הברכות והטובות הם רק מהקב"ה • בברכת כהנים נכלל כל הברכות
שבעולם, ואף כשאנחנו ראוים • בשבעה ימי תשלומין עדיין נמשך
הכח של חג השבועות • כח התורה והשפעת מתן תורה נמשך בכל
ימות השנה • לא תקנו לברך ברכה 'אחרונה' על התורה, לפי שאין
'גמר' למצותה, ומטעם זה גם לא אמרו 'שירה' על מתן תורה • על ידי
אכילה לשם שמים ואמירת הברכות מתקנין כל הנפשות הממונים
בתוך המאכל • טעם להזכרת ברכת הארץ ובנין ירושלים, בשעת
ברכת המזון • ברכת וישם לך 'שלום' קאי על הגאולה שלימה שאז
יחזרו כל ישראל בתשובה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ה לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע Copyright ©

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 845-366-2793 #1700

★ ★ ★ ★ קלאר (20 מינוט מתוך 54)

לשון קדשו - קונטרס שלב (חלק א)

לשון קדשו:

קול אוצר יהודא ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-2223419
79 → 2 → 4 → 2 → 23.1

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פעקס: 718-650-2970

929-522-1515

דרוק 1 דערנאך 332 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

• ברכת מזל טוב •

הר"ר ארי' אשר שטעסל הי"ו

לאירוסים בנו החתן שמשון נ"י - עב"ג בת

הר"ר יואל גאנדל הי"ו (ב"ר שמואל אליעזר)

הר"ר אברהם יקותיאל הכהן קאהן הי"ו

לנישואי בנו החתן יוסף לייב נ"י - עב"ג בת

הר"ר יושע נחמן בערענשטיין הי"ו

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזִכְרוֹן •

לעילוי נשמת הצדיקת המפורסמת במעשי הצדקה והחסד

הרבנית **אלטא פיגא טייטלבוים** ע"ה

אשת חיל עטרת בעלה של מרן רביה"ק זי"ע, אשר מסרה נפשה בעבורו בכל כוחה

בת הרה"צ רבי **אביגדור שפירא** זצ"ל - נפטרה י"א סיון תשס"א

הרה"ח המפורא לימד תורה לרבים, תלמיד חביב
לרביה"ק זי"ע ולמד בעיר סאטמאר י"ד זמנים

רבי **חיים יצחק ז"ל לונגר**

בן הרה"ג ר' **יוסף** זצ"ל - שו"ב ומו"ץ בק"ק באטארטש
נפטר י"ד סיון תשס"ז

הרה"ח המופלג, ענותן ושפל בדך בעל מדות תרומיות,
ל"ז שנה הרבין תורה לתשב"ר במוסדות רביה"ק זי"ע,
והשריש בלב תלמידיו אהבת תורה ויר"ש

רבי **מאיר יעקב ז"ל שווארץ**

בן הרה"ר **משה ז"ל** - נפטר י' סיון תשנ"ח

האשה החשובה והצנועה

מרת **בלימא** ע"ה **ראבינשטיין**

בת הרה"ח ר' **ירמיה יערמיהא** ז"ל מהאלמין

אשת ר' **יוסף ז"ל** - נפטרה י' סיון תשמ"ז

הרה"ח רבי **משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש** - וזונתו מרת **שפרה יענמא** ע"ה ב"ר **משה יודא** ז"ל

KolSatmar.com

א

קושיזות ודקדוקים בפרשת בְּרַכַּת כֹּהֲנִים

דִּבֶּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר, כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם. וְיִבְרַךְ ה' וְיִשְׁמְרֶהָ, יָאֵר ה' (פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיְחַנֶּךָ), יֵשָׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם.

ב

קושיא א

להבין יתור אומרו אָמֹר לָהֶם. דהלא לעיל כבר נאמר לֵאמֹר, וגם כֹּה תִבְרְכוּ

(א) קודם [איז שווער] וואָס איז דער אָמֹר לָהֶם.

[והלא] ס'שטייט דאָך שוין לֵאמֹר, און צוויי מָאָל [כתיב ענין] לֵאמֹר, [שהרי] נֶאֱכַדְעִם זָאגט ער [גם] כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, [ואם כן למה שוב נאמר גם אָמֹר לָהֶם, והיה סגי שיאמר רק] כֹּה תִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [יְבָרְכֶךָ [וגו']]. וואָס איז דער אָמֹר לָהֶם.

ג

קושיא ב

באלשיך חק' דקדק למה נאמר נוסח ברכת כהנים דייקא בלשון נוכח המדבר לישראל, 'יְבָרְכֶךָ ה' וְיִשְׁמְרֶהָ, ולא בלשון נסתר שהקב"ה יברכם, או בלשון נוכח לה' שיברכם

(ב) דער אלשיך הקדוש* פרעגט², פֿאַרוואָס שטייט עפעס יְבָרְכֶךָ ה' וְיִשְׁמְרֶהָ, פֿאַרוואָס דאָרף ער זאָגן [בלשון נוכח המדבר לישראל]. ס'איז דאָך [הברכה] פֿון באַשעפּער, [ואם כן] זאָל ער זאָגן 'יְבָרְכֶךָ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁמְרֶם, יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֵיהֶם', [שיאמר בלשון שהדיבור מוסב] גראַד צום באַשעפּער. פֿאַרוואָס זאָגט ער פֿאַר 'זיי', דאָס דאָרף ער דאָך זאָגן פֿאַרן אייבירשטן.

ד

וביפה תואר מבאי פלוגתא אם הברכות שבתורה הם בדרך תפילה וברכה, או בדרך הבטחה והגדת העתידות. ועל כל פנים למ"ד שהוא בדרך תפילה, צריך ביאור על לשון הנוסח ב"ל

הגם דער יפה תואר אין פרשת לך³, ברענגט ער אַ פֿלוגתא אין די ראשונים⁴ [בענין בְּרַכַּת כֹּהֲנִים] צי איז דאָס אַ תְּפִלָּה, צי איז דאָס אַן הִבְטָחָה [והגדת עתידות. וכן] די

* בתורת משה להאלשיך בפרשתו: כֹּה תִבְרְכוּ וגו'. אל תאמרו כי ה' הוא המברך, ולא אתם, באמרכם יְבָרְכֶךָ וגו'. כי הנה כֹּה תִבְרְכוּ, שתחשבו כאילו אתם המברכים, במה שתאמרו יְבָרְכֶךָ ה'. כיון שְׁשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ועל ידי כן וְאֵנִי אֲבָרְכֶם, נמצא כאילו אתם המברכים. • והנכון, בשום לב אל אומרו וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', שאם אין הענין רק מה שאמרו וז"ל (במדבר רבה יא, כב) שאל יחושו הכהנים שאין מברך 'אותם', כי על ידי מה שְׁשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵנִי אֲבָרְכֶם את הכהנים. אם כן היה לו לומר וְיִבְרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם. וגם הוא דוחק שיחזור אומרו ואני אברכם אל הכהנים. • על כן יתכן, כי בא יתברך לתת טוב טעם, כל יאמר איש, אחר שהברכה ממנו יתברך היא. למה ידברו הכהנים עם ישראל לומר יְבָרְכֶךָ ה', והלא טוב טוב היה, ידברו הכהנים אל ה', ויאמרו אליו בָּרְכֶם ה' וְשִׁמְרֶם, ולא שידברו עם ישראל לאמרו להם יְבָרְכֶךָ ה'. לזה אמר כֹּה תִבְרְכוּ, ותתייחסו אתם למברכים, בָּאֹמֶר 'לָהֶם' עצמם יְבָרְכֶךָ, לא בָּאֹמֶר 'לָה'. והטעם, כי הנה על ידי כן וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', כי על ידי דברים עם ישראל, הם מכינים אותם לקבל הברכה, בשום את שמו יתברך על העם. שהוא בדבר אֶתְּם וְאֹמֶר 'לָהֶם' יְבָרְכֶךָ ה', שמשמים עליהם את שם ה', שעל ידי כן יוכנו ויושפעו לקבל הברכה, שעל ידי כן ימשך שְׁוֹאֲנֵי אֲבָרְכֶם עמכם. אך בדברים עמו יתברך בָּרְכֶם ה', וכיוצא, אתם [נרצ"ל אינם] משימים את שם ה' על ישראל, להכניס ולהתייחס למברכים.

² והיינו שנחית לדקדק ולתרוץ זה.

³ ביפה תואר פרשת לך (על דברי הבראשית רבה מג, ח [ובמדרש שבי"ט מג, יא], המוכח להלן בהערה יד) האריך הרבה בביאור הפלוגתא שבמדרש שם בענין מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, ואחר כך כתב באופן אחר וז"ל: דרך שני. ידוע שבענין ברכות הנביאים והחסידים, ובפרט בברכת יצחק לבניו, נבוכו המפרשים אם הם נבואת הַגְּדָה הַעֲתִידוֹת, או תְּפִלָּה. והראב"ע (אבן עזרא חלדות כז, מ) הסכים היותו תְּפִלָּה, ולא תירץ הקושיזות [שעל זה]. גם

אלע ברכות פון די תורה הקדושה (כגון ברכת האבות וכדומה, צי) איז עס א תפלה צי אן הבטחה^ה.

[והרלב"ג] ער זאגט ס'איז 'ביידע', [הן תפילה, והן הבטחה והגדת העתיד].

[וממילא למאן דאמר שהוא הגדת עתידות, אם כן] אויף אן הבטחה פאסט גיכער צו זאגן [בלשון נוכח] יברכה [ה', וכדרך שנאמר בשאר כל הברכות שבתורה].

[אמנם למאן דאמר שהוא תפלה או] ברכה, העט ער גיווען געדארפט צו זאגן יברכה ה', [וכמו שדקדק] דער אלשיך. [דהרי"ן מ'דארף דאס נישט זאגן צו זיי, [נאך] מ'דארף זאגן פארן באשעפער].

קושיא ד

בפסוק אמור להם, פירש"י דהוא לשון הוה, כמו זכור או שמו. ושם בפסוק זכור את יום השבת, פירש"י דהכוונה תנו לב לזכור תמיד, ויש להבין האך יתפרש כן בפסוק דין על ענין ברכת כהנים

[אויף] דער אמור להם, רש"י זאגט אמור להם, לשון הוה, כמו זכור און שמו. זאגט דער מזרחי^ה, גיט [ער] צו פארשטיין וואס הייסט לשון הוה [כמו] זכור ושמור, [דהוא כמו שפירש רש"י בפרשת יתרו (כ, ח) גבי 'זכור' את יום השבת], תנו לב לזכור תמיד [את יום השבת].

אזוי ווי זכור [את יום השבת] הייסט [אז] א גאנצן טאג ברויך מען אינזין האבן [דעם

הר"ן בדרוש אהבתי [אתכם אמר ה'] [דרשות הר"ן, דרוש השני], יראה ממנו שסובר כמו כן. ובעל העקרים במאמר ד' פרק י"ט אחז דרך זה. גם בברכת כהנים אמר שהן על זה הדרך. אמנם אחרים כתבו (מובא באבן עזרא שם) שאינן אלא הגדת עתידות מפי הנביא. אמנם רלב"ג (על התורה, בפרשת תולדות) ואחרים כתבו שענין הברכות מורכב מ מהגדת עתידות ותפלה, והוא דרך נכון לברכת יצחק, אלא שאין זה כולל בכל הברכות, כמו שכתב בעל העקרים בפרק הנזכר. ומכל מקום מה שכתבו שם שברכת כהנים שאינן על פי נביאים אין בהן הגדת עתידות כלל, אינו מוכרח, שאפשר זה גם כן בכהנים, מאחר שבמצות ה' הם עושים. כי הוא ית' היודע העתידות לבוא על ישראל, צוה אותם שיגידוה בפיהם, ויהיה בזה צירוף תפלתם להרבות הטוב. ◦ ואם כן נאמר שזהו דרוש האגדה הזו, מהיכן זכו ישראל לזה, האם בייעוד קודם, או בתפלת הכהנים. ודעת ר' יהודה שאין כאן רק הגדת העתיד בכמו אלה הענינים, כמו שכתב הרמב"ן בפרשת לך לך (יב, ו), או לפי שלא היו הייעודים הקדומים חזקי הקיום, כמו שכתב הר"ן בדרוש אהבתי. ודעת רבי נחמיה שהוא מורכב, ולזה אמר מיעחק, כי במאמר נלכה עד כה נרמזו ב' הענינים, אם התפלה כפי פשוטו, דהיינו ונשתתה ונשובה אליכם, ואם הנבואה בייעוד, כי באומרו נלכה עד כה, רמז גם כן לכה יהיה ונצח, כדלקמן. ודעת רבנן שאין כאן רק תפלה, ולזה אמרו מיעחק, כי הוא אבי אבות כח התפלה, כמו שנאמר (תולדות כז, כב) הקל קול יעקב, ואמרו חז"ל (בבאשית רבה סה, כ-כא) כמה מדרשים בענין קיבול תפלתו, יעויינו במקומותם. ◦ אמנם אני ראיתי לעצמי בדרוש הברכות, וזה, כמו שברכת ה' לא יצדק בה היותה הגדת העתיד, כי העתיד נמשך במרכתו, גם אינה תפלה, כי לא יבקש מזולתו ח", אבל היא גזירה שיגזור אומר אומר יקם לו, כמו שבאמרו יצר הכל, כן כל הברכות אשר בעולם, כי ה' נתן כח ביד הצדיקים לגזור אומר, לברך ולקלל כרצונם. ויש לומר שזהו דעת רבנן שאמרו מיעחק, כי הוא המסוגל בכח זה שדיבורו פועל בטבע כדלעיל. ◦ ותשלום ביאור כל הדעות ודעתי באר היטב בדרוש זה, הלא הוא כמוס עמדי בפרשת תולדות יצחק בחלק ב' מספר יפה עינים (על התורה).

^ה מובא באבן עזרא תולדות (כו, מ), ועיין עוד מראי מקומות בתוך דברי היפ"ת לעיל.

^ה ועיין בענין זה גם בדברי רבינו בס"ג נשא תשכ"ב (לשון קדשו קונטרס שא), וכן בליל שב"ק נשא תשכ"ב (גרפס בדברי יואל עמוד קע-קפא, ע"ש ז' בקושיא א ותריוצו).

^ה בביאור רלב"ג על התורה (בפרשת תולדות).

^ה פירש"י (ו, כג): אמור להם. כמו זכור, שמו, בלע"ז דישנ"ט.

^ה בפ' הרא"ם (שם): אמור להם, כמו זכור שמו. שפירושם לשון הוה, שכן פירש (ברש"י יתרו) גבי 'זכור', תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נזדמנה לך מנה יפה תהא מזמינה לשבת. ובפרשת פנחס (כה, יז) [פירש"י] גבי צור את המדינים, 'צור' כמו זכור, שמו, לשון הוה, עליכם לאייב אותם. לא כמו שפירשו המדקדקים שהוא 'מקור' במקום צווי, רק הוא לשון הוה המורה על התמידות הפועל ההוא וכו'.

לשון נשא תשכ"ג (חלק א) קדשו ה שבת, וגם בימות החול, אָזוי ווי דער רמב"ן זאָגט^ט [מדברי הגמרא] מחד לשבא לשבתא. אָזוי זאָגט מען אָמור, [על דרך] תָּנוּ לָב לזְכוּר תָּמִיד.

ח (ד) לכאורה וואָס פֿאַר אַ שייכות האָט דאָס דאָ [אצל בִּרְכַּת פִּהְיָנִים, דער] לְשׁוֹן הָיָה אָזוי ווי זְכוּר, שְׁמור.

[דהתייחס אצל] זְכוּר שְׁמור קען זיין [אז] מ'זאל אינזיין האָבן כסדר [דעם שבת], און [כסדר] אָנגרייטן אויף שְׁבֵת, זיך צורישן צום שְׁבֵת.

[אָבער] בִּרְכַּת פִּהְיָנִים זאָגט דאָךְ נאָר דער פִּהְיָ, און נאָר ווען ער האָט אַ ציבור, וואָס שייך אָן אַ ציבור, [אלא רק אין] מִתְרַמֵּי לִיָּה צִיבוּרָא^כ, [ואם כן] וואָס הייסט עפעס [שטייט דאָ] לְשׁוֹן הָיָה, ווי קען זיין אָמור לָהֶם [שיאמרו בִּרְכַּת פִּהְיָנִים] 'בְּתַמִּידוֹת', [עד שיפרשו כאן על דרך] תָּנוּ לָב לזְכוּר תָּמִיד.

ט חקדמה לקושיא ה-ו

במדרש רבה פרשת לך עה"פ וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂה מִכָּל, אמרו דמכח אותה ברכה [שבירך מלכי צדק לאברהם] אכלו ג' יתירות גדולות בעולם, אברהם, יצחק, ויעקב, שנאמר בהם בכל מכל כל, והוא בזכות וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂה מִכָּל.

אין מדרש רבה אין פרשת לך לך^{יב} שטייט, [בהפסוק] [לך יי, יט-כ] וַיִּבְרָכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לְקַל עֲלִיּוֹן קִנְיָ שָׁמַיִם וְאָרֶץ, וּבְרוּךְ קַל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִיד בִּידֶךָ.

שמועסט ער פון די בִּרְכָּה [שבירך שם את אַבְרָם, וממה דסיים שם הכתוב] וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂה מִכָּל. ברענגט ער, אברהם אבינו האָט געזאָגט, כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ אִינִי [מתברך] עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה, שנאמר וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂה מִכָּל, [און] הקדוש ברוך הוא האָט אים געבענטשט מיט

^ט רמב"ן יתרו (כ, ח): זְכוּר אֶת יוֹם הַשְּׁבֵת לְקַדְּשׁוֹ. אחר שצוה שנאמין בשם המיוחד יתברך, שהוא הנמצא, הוא הבורא, הוא המבין, והיכול, ושנייחד האמונה בכל אלה, והכבוד לו לבדו, וצוה שנכבד זכר שמו, צוה שנעשה בזה סימן וזכרון תמיד להודיע שהוא ברא הכל, והיא מצות השבת שהיא זכר למעשה בראשית. ואמר זְכוּר אֶת יוֹם הַשְּׁבֵת לְקַדְּשׁוֹ וכו'. וכתב רש"י (שם) בפירוש זְכוּר, תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נודמן לו חלק יפה יהא מזמינו לשבת. וזו ברייתא היא ששנויה במכילתא (יתרו, בחודש פרשה ז) כך, רבי אלעזר בן חנניה בן חזקיה בן גרון אומר, זְכוּר אֶת יוֹם הַשְּׁבֵת לְקַדְּשׁוֹ, תהא זוכרו מאחד בשבת, שאם נודמן לך חפץ יפה תהא מתקינו לשבת. אבל כלשון יחיד שנויה, ואינה כהלכה, שהרי בגמרא (ביצה טז.) אמרו תניא אמרו עליו על שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, כיצד מצא בהמה נאה אומר תהא זו לכבוד שבת, למחר מצא אחרת נאה הימנה מניח השניה ואוכל את הראשונה, אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה בו, כל מעשיו היו לשם שמים, שנאמר (תהלים סח כ) בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם יָעֲמֹס לָנוּ. תניא נמי הכי, בית שמאי אומרים בחד בשבין לשבתיך, ובית הלל אומרים בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם יָעֲמֹס לָנוּ וכו'.

^י לשון הגמרא בביצה (טז.), המובא בסוף לשון הרמב"ן דלעיל. וז"ל הגמרא שם: תניא נמי הכי, בית שמאי אומרים מִתְד שְׁבִיךְ לְשִׁבְתִּיךָ [פירש"י: מאחד בשבת שלך, תן לבך לשבת הכאה], ובית הלל אומרים בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם [תהלים סח, כ].

^כ מלשון הגמרא בראש השנה (כח.): אמר ליה אביי [לרבא דסבור מצות אין צריכות כוונה], אלא מעתה [פירש"י: דשאינ מתכוין למצוה כמתכוין דמין] הישן בשמיני בסוכה [שלא לשום מצוה] ילקה [שהרי מוסיף על מצוה, ועובר משום בל תוסיף]. אמר לו שאני אומר מצות אינו עובר עליהן [ובכל תוסיף] אלא בזמן [כגון חמשת המינין בלולב, וחמש טוטפות בחתפלין, חמש ציציות בטלית, אבל תוספתו יום ימים או שעה על שעה אין זה מוסיף]. ו מתיב רב שמן בר אבא, מנין לכהן שעולה לדוכן, שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל, אוסיף ברכה אחת משלי וכו' תלמוד לומר [ואתחנן, ד] לא תספו על הַדָּבָר. והא הכא כיון דברכיך ליה, עברה ליה זמניה, וקתני דעבר. הכא במאי עסקינן בדלא סיים [אלא הוסיפה באמצע]. והתניא סיים, סיים ברכה אחת. והתניא סיים כל ברכתיו, שאני הכא כיון דאילו מִתְרַמֵּי לִיָּה צִיבוּרָא אֲתִרְיָא הדר מברך, כוליה יומא זמניה הוא.

^כ בבראשית רבה (מג, ח): וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂה מִכָּל (לך יי, כ). רבי יהודה בר סימון אמר מכח אותה ברכה אכלו ג' יתירות גדולות בעולם, אברהם, יצחק, ויעקב. באברהם כתיב וְה' בָּרַךְ אֶת אַבְרָהָם כָּל, בזכות וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂה מִכָּל. ביצחק כתיב [ותלוות בו, לג] וְאָכַל מִכָּל, בזכות וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂה מִכָּל. ביעקב כתיב [וישלח לג, יא] כִּי חֲנִי אֶלְקִים וְכִי יֵשׁ לִי כָל, בזכות וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂה מִכָּל.

'בְּכַל', וְהוּא בִּרְךָ אֶת אֲבִרְהָם 'בְּכַל' (חיי כד, א) ווייל ער האָט ווּיָתֵן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל. און ביי יַעֲקֹב' אַוּיךְ אַזוּי [דכתיב ביה (תולדות כז, לג) וְאָכַל מִכָּל], און ביי יַעֲקֹב [שטייט] וְכִי יֵשׁ לִי 'כָּל' (וישלה לג, יא), בְּכַל מִכָּל כָּלִי האָט מען געבענטשט, ווייל ער האָט געגעבן מַעֲשֵׂר.

ואחר כך אמרו במדרש, מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, ר' יהודה אמר מאברהם, שנאמר 'כֹּה' יִהְיֶה זְרַעְךָ, 'כֹּה' תִּבְרָכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ר' נחמיה אמר מיצחק, שנאמר וְאֵנִי וְהַנֶּעֱר גִּלְכָּה עַד 'כֹּה' וּרְבִנָּה אֲמַרִי מִיַּעֲקֹב, שֵׁנָאמֵר 'כֹּה' תִּבְרָכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים. איז דאָ איין מאן דאמר, פון אברהם אבינו. דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט פֿאַר אברהם אבינו 'כֹּה' יִהְיֶה זְרַעְךָ (לך טו, ה), און אַזוּי איז 'כֹּה' תִּבְרָכוּ. און איין מאן דאמר זאָגט פון יצחק אבינו, [שנאמר לו] גִּלְכָּה עַד 'כֹּה' (וירא כב, ה), [וכאן נאמר] כֹּה תִּבְרָכוּ.

און איין מאן דאמר זאָגט פון יעקב אבינו, שנאמר (יתרו יט, ג) 'כֹּה' תִּבְרָכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים. דאָס מיינט מען יַעֲקֹב' אין זכות פון יַעֲקֹב', וועט עטס האָבן בְּרִכַּת כֹּהֲנִים.

יא קושיא ה

ודקדק היפה תואר, דאינו מובן מה שהקשה המדרש מהיכן זכו לברכת כהנים, והלא אפשר דהוא פשוט מצד רחמיו וחסדיו של הקב"ה, ומהיכי תיתי שהיה על ידי איהו וכות

[און] דער יפה תואר פרעגט דאָרטן.

(ה) קודם פרעגט ער^{טו}, וואָס איז דער [קשיא] מהיכן זכו לברכת כהנים, [איז דען] עפעס אַ קשָׁיָא פון וואָנעט? [והלא יש לומר בפשוט, כי] דער בורא כל עולמים האָט געוואָלט געבן רַחֲמִים וְחַסְדִּים, דער בורא כל עולמים האָט אַסאַךְ רַחֲמִים וְחַסְדִּים געגעבן פֿאַר איין, וואָס איז אַ קשָׁיָא [מהיכן זכו לזה].

יב קושיא ו

ועוד דקדקו שם בפי"ת ובנוה"ק, דלכאורה מה שייך כל הענין דברכת כהנים, לענין הפסוק דשם, וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל (ו) און דערנאָך שטעלט ער זיך, פרעגט ער וואו קומט דאָס אָהער [לענין קרא דהתם], - אַזוּי פרעגן ביידע, דער יפה תואר^{טו}, מיטן נזר הקודש^{טז}, - זיי פּלאָגן זיך [לתרץ זה, כי]

^ט מלשון הגמרא בבא בתרא (יד.). וכן הוא בנוסח שאומרים בסוף ברכת המזון (למנהג העולם, אבל מנהג רבינו היה בשינוי קצת).

^י בבראשית רבה (שם בהמשך): מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן, ר' יהודה אמר מאברהם, 'כֹּה' יִהְיֶה זְרַעְךָ (לך טו, ה), 'כֹּה' תִּבְרָכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ר' נחמיה אמר מיצחק, שנאמר וְאֵנִי וְהַנֶּעֱר גִּלְכָּה עַד 'כֹּה' וּרְבִנָּה אֲמַרִי מִיַּעֲקֹב, שנאמר 'כֹּה' תִּבְרָכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים. וכן נאמר 'כֹּה' תִּבְרָכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים.

^{טו} ביפה תואר על הבר"ר שם: מהיכן זכו ישראל כו'. אפשר שמאחר שמלכי צדק היה כהן, ובירך לאברהם, ולא פירש הכתוב רק ברוך אברהם לְקַל עֲלֵינוּ, סבירא ליה שמסתמא היא הברכה המיוחדת לכהנים. ומשום הכי נכתב מחלוקת זה בכאן, שהוא המקום הראשון לרמז ברכת כהנים בתורה, וממילא נכתב עוד אחר שהזכיר וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל וכו'. אי נמי, איידי דקאמר לעיל ברכת ג' האבות כָּל מִכָּל כָּל, מייתי הא דברכת כהנים נמי, הכוללת כל הברכות, [וברכה זו] נמשכה לנו מברכת האבות. אבל קשה, מאי בעי מהיכן זכו ישראל, דמנא ליה שבזכות אחרים הוא, ולא בזכות עצמם, או מחסד קל, כי חפץ בברכתם, כמו שנתן להם פְּקֻה מִלֵּי מעלייתא. ועוד במאי פליגי וכו'. [ועיי"ש מה שמתרץ בכמה דרכים לפי דרכו, וחלק גדול מזה הובא להלן בסמוך, ולעיל בהערה ג].

^{טז} והיינו שהיפה תואר נחית לתרץ גם קושיא זו. ובנזר הקודש הקשה להדיא גם קושיא זו. וז"ל הנזר הקודש שם: מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים. צריך עיון מה ענין זה לכאן, כי אין כאן מקומו. ועוד קשה מה זו שאלה מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, כי שמא הוא מחסד קל עליון, ואיננו בזכות האבות. [ועיי"ש תירוץ לדרכו].

לכאורה וואו קומט דאָס עפעס אָהער פלוצים די בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, ער שמועסט דאָ [פון] ויִתֵּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֶּל, און פלוצים פֶּאָלט ער אַרְאָפּ [מיט א קשיא] מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, [ואינו מוכן] וואָס אַ שייכות האָט דאָס עפעס אָהער די מימרא, מ'שמועסט גאָרנישט פון דעם, מ'שמועסט נישט פון בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, מ'שמועסט נישט פון די אַלע זאַכן, [און] נישט פונעם [לשון] 'כה'.

וואו קומט עפעס אָהער גראָד נאָכדעם, דער גאַנצער מאָמר פון מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים.

יג

תירוצי היפה תואר - על קושיא ה

וביפה תואר ביאר דלפי שברכת כהנים שייך אף כשאנים ראויים, לכן מקשה מהיכן זכו לזה, ומשני דהוא בזכות האבות

דער יפה תואר זאָגט אַסאך דרכים, ער פלאָגט זיך.

וויל ער עפעס זאָגן דאָרט" [בדרך אחד, כי שאלת המדרש] מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים, [משום דברכת כהנים] זעט אויס [אז ס'איז שייך] אַלעמאָל, אפילו ווען מ'איז נישט ראוי, בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. איבערדעם פרעגט ער [במדרש] אין וועלעכן זכות. [ובזה מיישב קושיא ה (לדרכו)].

ער זאָגט אָבער נישט [לפרש] וויאָזוי דאָס זעט אויס אַז אייביג [נוהג וחל ברכה זו].

[הערה בדברי יפה תואר אלו, ראה להלן באות יח]

יד

תירוצי היפה תואר - על קושיא ו

ועוד ביאר שם דענין ברכת כהנים הוא ענין הכרת הטוב לה', להכיר שכל הברכות והטובות הם באים מהקב"ה.

וזכו לזה בזכות אברהם אבינו שנאמר בו בְּרוּךְ אַבְרָם לְקָל עֲלֵיּוֹן, שהכיר בוה שהכל בא מהקב"ה מלמעלה

דערנאָך זאָגט ער" [עוד פירוש בזה (לייבש קושיא ו לדרכו), ווייל דער לשון הפסוק שם] בְּרוּךְ אַבְרָם לְקָל עֲלֵיּוֹן וְקָנָה שְׁמִים וְאָרֶץ, וּבְרוּךְ קָל עֲלֵיּוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרִידָה, זעט אויס ווי אַן הַפֶּתַּח טוֹבָה, [באומרו] בְּרוּךְ קָל עֲלֵיּוֹן. דער עיקר [המכוון] איז [אז] ער האָט געזען אַז ס'איז פונעם באַשעפער אַלעס.

" ביפה תואר שם: ועוד יש לומר, כי לפי שנמצא בברכה זו ג' ענינים גדולים. הא', מעלת המברכים אשר יעמדו לברך, והם שלוחי ה' אשר לו תאות הברכה, וְשָׁמַם אֲדוֹן עֲלֵיהָ, והוא יתברך עומד עליהם ונמשך לדבריהם, כמ"ש לקמן (ביפ"ת, בשם במדבר רבה יא ב, ודרשוהו שם בפסוק) הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחֵר כְּתָלָנוּ וְגו' (שיר השירים ב, ט). ו הוב', שעם היות 'המברכים' בלתי כדאים לברכה, תחול הברכה עליהם, כי אינם אלא ככלי להגעת ברכת ה', כי לא נפסל ממנה רק עובד ע"א (מנחות קט). או שופך דמים (ברכות לב:), אבל עם הארץ וכיוצא לא נפסל. והוא מה שאמרו בספרי (בפרשתן, פסוק מג), שלא יהיו ישראל אומרים ברכותינו תלויות בכהנים, תלמוד לומר וְאֵינִי אֲבָרְכֶם. רצ"ל שלא יבזו אותם בלבם באמרו שאין בהם כדאי לברך, כי הקב"ה הוא עיקר הברכה, והם כלים בידו לבד. ובירושלמי דהנזקין (גיטין לב:) גרסינן בפירוש, שמא תאמר כהן זה מגלה עריות ושופך דמים והוא מברכנו, אמר הקב"ה וכי הוא מברכך, אני מברכך כו'. ו והג', שעם היות 'המבורכים' בלתי כדאי לברכה, יבורכו. לזה אמר מהיכן זכו לזה, ומשני שזה בזכות האבות. וכן אמר לקמן בסדר ד' (במדבר רבה, בפרשת יא ב) יֵשׂא ה' פָּנָיו כו', הרי דברים קל וחומר, אם ללוט נשאתי פנים מפני אברהם אוהבי, לָךְ לא אשא פנים, מפניך ומפני אבותיך. או שהכוונה שכבר נתונה ברכה זו מימי האבות, ולכן בכל דהו יספיק עכשיו, כי המוכן לדבר, יספיקוהו הקלה שבסיבות וכו' [ועיי"ש עוד שמפרש על דרך זה הג' דיעות שבמדרש, אם מאברהם או מיצחק או מיעקב, ואכמ"ל].

" ביפה תואר שם: ובכללות האגדה יש לומר על דרך דרש, שלחיות ענין ברכת כהנים, הוראת השגחת השי"ת בעולם, אשר כל ההשפעות מאתו ית', לא זולת, כמו שכתב בעל העקידה בשער מ"ד, וכמו שנכתוב לקמן בסדר ד' (היינו על במדבר רבה) בע"ה. ועל זה אמר כאן ויברכהו ויאמר בְּרוּךְ אַבְרָם לְקָל עֲלֵיּוֹן, ולא פירש שום דבר פרטי, כדרך כל הברכות, שענין ברכת כהנים אינה זולת היכר המתברך היותו מתברך מקל עליון. לכן שאל מהיכן נרמז המצא ברכה זו בישראל מזולתם, שיכירו תמיד שטובתם מה'. ור"י אמר מאברהם וכו', ור"צ אמר מיצחק וכו', ורבנן אמרי מיעקב שבפירוש אמר שם אֲתָם רְאִיתֶם, כי צננים ראה בפירוש שהכל מאתו ית'.

[און] אזוי בִּרְכַּת פְּהֵנִים איז אויכעט אַן הַפֶּרֶה, מ'זאל דערקענען^ט אַז אַלע בִּרְכוֹת קומען פֿון הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. - אזוי זאגט ער דאָרט בִּאָרִיכוֹת.

טו
מה שעדיין קשה לתירוץ היפה תואר - על קושיא ו
ויש להבין האיד נרמז זה בלשון ברכת כהנים, ענין זה של הכרת הטוב, ולהכיר שהכל בא מהקב"ה
נאָר וויאַזוי דאָס ליגט אין דעם, אין דעם לִשׁוֹן פֿון בִּרְכַּת פְּהֵנִים, דאָס איז ער
דאָרט נישט מִבָּאָר, [היכן נרמז] אַז ס'איז אַן הַפֶּרֶת טוֹבָה.

דאָס איז אַודאי אָדער אַ בִּרְכָּה, אָדער אַ תְּפִלָּה (וכדלעיל באות ד), אָבער אַלץ [קאין]
אויף דער גוף ה'זאך [על עצם הברכה], די אַלע בִּרְכוֹת וואָס ליגט אין יִבְרָכָךְ ה' וַיִּשְׁמְרָךְ.

טז
[ווי] דער אָמֶת, אין דעם בִּרְכַּת פְּהֵנִים ליגט דאָךְ אַלעס, [כמבואר] אין די מדרשי
חכמינו ז"ל. ס'איז גאַרנישטאָ אַ זאָךְ [וואָס] מ'זאל נישט מִרְבָּה זיין [בברכות אלו].
[וודערשט^{כא} בהפסוק] יִבְרָכָךְ ה' וַיִּשְׁמְרָךְ, אפילו דעם קץ. וַיִּשְׁמְרָךְ, ישמור לך את הקץ,
[וכדתיב בקץ] 'שִׁמּוֹר' מִה מְלִילָה [ישע"י כא, יא].

[און] ס'איז אַ בִּרְכָּה אויף בְּנִימִם.^{כא}
[וכן נכלל כל טובה בלשון] וַיִּשֶׁם לָךְ [יְשָׁלוּם].
אַלדיגנס איז דאָ דערין.

[אבל על כל פנים אכתי צריך עוד ביאור, היכן נרמז בלשון הברכות האלו גם ענין הכרת הטובה
לה', וכמו שכתב ביפה תואר].

(ישוב לפירוש היפה תואר בזה, ראה להלן באות ח)
[והתירוץ על עיקר קושיא ה-1, יודפס אי"ה בחלק ב' של הקונטרס]^{כב}

יז

קושיא ז

להבין למה דייקא בברכת השלום, נאמר בו לשון של נשיאות פנים

[ובפסוק] יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם.

ז [יש להבין מדוע] פונקט ביי דעם [אצל 'שלום'] שטייט [דער לשון פון] נְשִׂאוֹת פָּנִים
[וכדלהלן באות יט].

יח

הערה על דברי היפה תואר דלעיל

ח [ובאמת על לשון נשיאות פנים שבפסוק] טוט זיך אין די גמרא^{כג} אַ גאַנצע פלוגתא [פי'
סתירה ודין, שאמר] כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים (עקב י, יז), וכתוב אחד אוֹמֵר יִשָּׂא
ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ.

^ט פירוש: אָנערקענען.

^כ בספרי (פיסקא מ), ובבמדבר רבה (פרשה יא), איתא שם דרשות רבות על פסוקי ברכת כהנים, עי"ש באורך.

ואחד מהדרשות הוא בזה"ל: וַיִּשְׁמְרָךְ, ישמור לך את הקץ, וכן הוא אומר (ישע"י כא, יא-יב) מִשָּׂא דוֹמָה אֵלַי
קָרָא מִשְׁעִיר, שִׁמּוֹר מִה מְלִילָה שִׁמּוֹר מִה מְלִילָה, אָמַר שִׁמּוֹר אֶתָּא בְּקָר וְגַם לִילָה.

^{כא} בבמדבר רבה (שם, ה) ותנחומא (סימן י'): יִבְרָכָךְ בְּנִימִים, וַיִּשְׁמְרָךְ בְּנִימִים וכו'.

^{כב} וכאן בחלק א' הבאנו זה רק בשביל פירושי היפה תואר הנזכר בתוך הדברים, שזה נוגע גם לדברי רבינו להלן
בהשייך לחלק א'.

^{כג} עיין בגמרא נדה (ע): כתוב אחד אומר (יחזקאל יח, לב) כִּי לֹא אֶחָפֵץ בְּמוֹת הַמֶּת, וכתוב אחד אומר (שמואל א' ב,
כה) כִּי חָפֵץ ה' לְמִמִּיתָם, כאן בעושי תשובה, כאן בשאין עושי תשובה. כתוב אחד אומר אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָנִים
וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד, וכתוב אחד אומר יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, כאן קודם גזר דין, כאן לאחר גזר דין.

[ובאמת לכאורה] פֶּאָר אים [להיפה תואר דלעיל (באות יג)] איז דאָס אַ שטיקל סְתִירָה, אַ שטיקל קֶשֶׁיָא. וואָרן ער זאָגט דאָךְ דער יפה תואר, אַז בְּרַכַּת פְּהִנִּים נוצט אייביג, אפילו ווען מ'איז נישט ראוי. אַזוי זעט אויס אין די גמרא [ירושלמי] אויכעט^{יב}, ווי כ'וועל שוין ווייטער זאָגן^{יג}.

און [הרי מצינו] די גמרא פרעגט, איין מאָל שטייט יִשָּׂא ה' פִּנּוּ אֱלִיָּהּ, און איין מאָל שטייט אָשֶׁר לֹא יִשָּׂא פִּנִּים וְלֹא יִקַּח שָׁחַד.

[וועל זה] זאָגט ער [לתרץ], כאַן בזמן שעושיין רצונו של מקום^{יד}, איז יִשָּׂא ה' פִּנּוּ אֱלִיָּהּ, [און] ווען ס'איז אין עושיין רצונו של מקום, דעמאָלטס איז אָשֶׁר לֹא יִשָּׂא פִּנִּים.

קומט דאָךְ אויס, שמועסט דאָךְ דאָ דער פסוק פון בְּרַכַּת פְּהִנִּים [רק] ווען ס'איז עושיין רצונו של מקום. [והוא לכאורה כסתירה לדברי היפה תואר דלעיל].

יט

[נאָךְ] לעולם פריער שטייט נישט יִשָּׂא ה' פִּנּוּ, [דלא נזכר בשאר ברכות דלעיל הלשון של] נְשִׂאוֹת פִּנִּים, [וּרְק] ס'שטייט נאָךְ דירעקט ביי דער לעצטער ברכה פון וְיִשֶּׁם לְךָ שְׁלוֹם. [בין] יְבָרְכֶךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ, יֵאָר ה' פִּנּוּ אֱלִיָּהּ, שטייט נישט יִשָּׂא ה', שטייט נישט קיין נְשִׂאוֹת פִּנִּים.

[וואס כן יש לומר דרך על פסוק האחרון אמרו חכמי דמירי בזמן שעושיין רצונו של מקום. אבל ב' פסוקים הראשונים מירי שפיר אף באין עושיין רצונו של מקום, ומיושב דברי היפה תואר].

כ

המשך קושיא ז

ז) [אמנם לכאורה הא גופא טעמא בעי, וכי] מ'ברויך דען נישט ביי אַלעם האָבן נְשִׂאוֹת פִּנִּים, נְשִׂאוֹת פִּנִּים איז טייטש^{יז} .. [ומדוע] פונקט דאָ ביים סוף [אצל ברכת 'השלום'] שטייט יִשָּׂא ה' פִּנּוּ אֱלִיָּהּ.

כא

קושיא ח

בגמרא ברכות: אמרו מלאכי השרת, כתיב אָשֶׁר לֹא יִשָּׂא פִּנִּים, והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב יִשָּׂא ה' פִּנּוּ אֱלִיָּהּ. אמר להם הקב"ה וְכִי לֹא אֲשֵׁא פָנִים לְיִשְׂרָאֵל, כְּתִבְתִּי וְאֶבְלַתְּ וְשִׁבְעַת בְּרִכּוֹת, והם מדרקדים לכרך עד כוית ועד כביצה די גמרא זאָגט אין ברכות^{יח}, די מְלָאכִי הַשָּׁרֵת האָבן געפרעגט, ס'שטייט אָשֶׁר לֹא יִשָּׂא פִּנִּים, והאיך אתה נושא פנים לישראל.

ובגמרא ראש השנה (יז): שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל, כתיב בתורתכם אָשֶׁר לֹא יִשָּׂא פִּנִּים וכתיב יִשָּׂא ה' פִּנּוּ אֱלִיָּהּ. נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שנושה בחבירו מנה, וקבע לו זמן בפני המלך, ונשבע לו בחיי המלך, הגיע זמן ולא פרעו, בא לפייס את המלך, ואמר לו עלבוני מחול לך, לך ופייס את חבירך. הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום, כאן בעבירות שבין אדם לחבירו. עד שבא רבי עקיבא ולימד, כאן קודם גזר דין, כאן לאחר גזר דין. [וע"ע להלן בהערה כו].

^{יז} בירושלמי סוטה (דף מו.): כתיב (תהלים ז, יב) יָקַל זַעַם כָּכָל יוֹם וכו'. מי מבטל, רבי אבין בשם רבי אחא, ברכת כהנים מבטלת [פירש הקרבן העדה: שהכהנים בברכתן מבטלים הקללות הבאים בעולם].

^{יח} בחלק הדרוש השייך לחלק ב' של הקונטרס.

^{יז} לשון זה בהתירוץ, כן הוא בילקוט שמעוני (רמז תשיא): כתוב אחד אומר יִשָּׂא ה' פִּנּוּ אֱלִיָּהּ, וכתוב אחד אומר אָשֶׁר לֹא יִשָּׂא פִּנִּים, כיצד יתקיימו שני כתובים הללו. כשישראל עושיין רצונו של מקום, יִשָּׂא ה' פִּנּוּ אֱלִיָּהּ, וכשאין ישראל עושיין רצונו של מקום, אָשֶׁר לֹא יִשָּׂא פִּנִּים.

^{יז} עיין ברש"י (ו, כו): יִשָּׂא ה' פִּנּוּ אֱלִיָּהּ. יכבוש כעסו. - ובתרגום יונתן: יסבר ה' סִבָּר אָפוּי לך בצלותך.

^{יח} בגמרא ברכות (כ): דרש רב עירא וכו', אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבנו של עולם כתוב בתורתך אָשֶׁר לֹא יִשָּׂא פִּנִּים וְלֹא יִקַּח שָׁחַד, והלא אתה נושא פנים לישראל, דכתיב יִשָּׂא ה' פִּנּוּ אֱלִיָּהּ. אמר להם וכי לֹא אֲשֵׁא

הָאֵט דער בורא כל עולמים געענטפערט, אני אמרתי (עקב ח, י) וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכָתְךָ, והם מדקדקים [על עצמן] עד כזית ועד כביצה, והאיך לא אשא להם פנים.

כב

ח) לכאורה וואָס עפעס [נאפט ער אָן] גראַד'ט 'דעם' דַקְדוּק [שמדקדין לברך ברכת המזון על כזית וכביצה, והלא] ס'איז דאָ אַסאַךְ דַרְבֵּנ'ס [און] אַסאַךְ דַקְדוּקִים וואָס אידן [מוסיפים לדקדק על עצמן יותר מהנאמר] אין די תורה הקדושה, איבערהויפט בְּכָל דור ודור [מה שמוסיפים תמיד] גִּדְרִים וּסְגִיִּים.

ווי דער רמב"ם זאגט^א [אז] די מַצּוֹת דַרְבֵּנָן זענען אַסאַךְ מער ווי תַּרְי"ג מַצּוֹת. [וואס כן] פאַרוואָס כאַפט ער גראַד אָן דעס איינע, וואָס זיי זענען מדקדקים [לברך] מַכְזִית וְעַד כְּבִיצָה, [וואָס] ס'איז אַ חֵיּוּב דַרְבֵּנָן [לברך] מַכְזִית וְעַד כְּבִיצָה לֹא.

כג

הקדמה להרדוש, ולישוב קושיא ז

בברכת 'השלום' נכלל כל טובה, והעיקר נכלל בזה השלום שבין ישראל לאביהם שבשמים, כשעושין רצונו של מקום. וכמבואר גן גם במדרש לענין סמיכות הפסוק שלאחריו, וְהָיָה כִּיּוֹם כָּלוּת מוֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן

לעולם [בלשון] שְׁלוֹם מֵיֵינֵט מֵעַן אֲלֵעֵס.

[והעיקר הוא השלום שבין ישראל לאביהם שבשמים].

[ווי] אין מדרש^ב [שטייט] אויכעט אויף [דעם פסוק שלאחריו] וְהָיָה כִּיּוֹם כָּלוּת מוֹשֶׁה [לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן] (ד, א), זאגט ער אויך, [זה שאמר הכתוב] אֲשַׁמְעָה מִה יְדַבֵּר הָקָל [ה'] פִּי

פנים לישראל, שכתבתי להם בתורה וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבִרְכָתְךָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה [פירש"י: עד כזית לרבי מאיר, עד כביצה לרבי יהודה, דתנן (שם מה). עד כמה מזמנין, רבי מאיר אומר עד כזית, רבי יהודה אומר עד כביצה].

^{כט} פירוש: דוקא.

^ל בספר המצות להרמב"ם (סוף שורש ראשון): והתיימה מפני מה מנו מצות עשה שהם מדרבנן, כמו שזכרנו, ולא מנו גם כן מצות לא תעשה שהם מדרבנן, וכמו שמנו במצות עשה נר חנוכה ומקרא מגילה ומאה ברכות והלל, היה להם למנות גם כן בכלל מצות לא תעשה אחת ועשרים שניות [נדעויות] באחת ועשרים מצות לא תעשה, כי כמו שכל ערוה וערוה לא תעשה דאורייתא, כך כל שניה ושניה ל"ת מדרבנן, כמו שביארו ואמרו (יבמות כ. פה.) שניות מדברי סופרים וכו'. וכן היה ראוי להם למנות בכלל אחות חלוצה שהיא מדברי סופרים. ובכלל אם נמנה כל עשה דרבנן וכל לא תעשה דרבנן, יהיה זה עולה לאלפים רבים, וזה דבר מבואר. והכלל, כי כל מה שהוא מדרבנן לא ימנה בכלל תרי"ג מצות, כי הכלל הזה הוא כולו כתוב בתורה, אין בו דבר מדרבנן כמו שנבאר וכו'.

^{לא} היינו כזית לרבי מאיר, וכביצה לרבי יהודה, וכדמפרש ברש"י דלעיל.

^{לב} בבמדבר רבה (יב, א) וְהָיָה כִּיּוֹם כָּלוּת מוֹשֶׁה וגו'. הדא הוא דכתיב אֲשַׁמְעָה מִה יְדַבֵּר הָקָל ה' וגו'. אֶת מוֹצֵא בִשְׁעָה שֶׁעָשָׂה יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה וְכַסֵּס עֲלֵיהֶם הַקִּבְ"ה, שנאמר (תשא לב, ט. עקב ט, יג-יד) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מוֹשֶׁה רֵאיוֹתִי אֶת הָעָם הַזֶּה וגו' הֲרָף מִפְּנֵי וגו', מיד עמד משה ובקש רחמים מלפניו שיתרצה להם, כמה שנאמר (תשא שם, יא) וַיְחַל מוֹשֶׁה וגו', ונתרצה להם הקב"ה, שנאמר (שם, יד) וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה וגו'. אף על פי כן היה בלבו עליהם, שנאמר (שם, לה) וּבַיּוֹם פָּקְדִי וּפְקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם. כיון שנעשה המשכן, אמר ר' יהודה ברבי סימון הלך משה והרכין אזנו במשכן, אמר משה תאמר שיש בלבו של הקב"ה על ישראל, הדא הוא דכתיב אֲשַׁמְעָה מִה יְדַבֵּר הָקָל ה', מהו הָקָל ה', אמר משה שעד עכשיו הוא עומד בכעסו כנגדם והוא בקושי עמהם, ואין הָקָל אלא לשון חזק, כמה דתימא (יחזקאל יז, י) וְאֵת אֲרָצִי הֶאֱרַץ לָקָח, או הוא מתרצה להם והוא נוהג במדת רחמים עמהם, הדא הוא דכתיב ה', אין ה' אלא מדת רחמים, שנאמר (תשא לה, ו) ה' ה' קָל רַחוּם וְחַנּוּן. מיד פייסו הקב"ה שאין בלבו על ישראל כלום, כמה דכתיב (שם) וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנָיו, שהעביר זעמו מהם ועבר על פשעיהם. אמר רבי סימון, למה כתיב ב' פעמים ה' ה', אלא שפייסו הקב"ה ואמר לו למשה, מה לשעבר הייתי נוהג עמהם במדת רחמים עד שלא עשו אותו המעשה, כך עכשיו במדת רחמים אנהוג עמהם. אמר רב יהודה בר רב סימון, באותה שעה שמע משה קול נָאָה וְקוֹל מִשְׁפָּחָה. לשעבר היה משה עומד והיה הדיבור בא לתוך אזנו כמין סילון ולא היה אחד מישראל שומע, אבל כשהיו פניו מאדימות היו יודעים שהדיבור בא אצלו, וכיון שנעשה המשכן שמע קול נאה. מה שמע, פי ידבר 'שלום' אֶל עַמּוֹ וְאֶל חֲסִידָיו. א"ר ברכיה הכהן בשם ר' יהודה ב"ר

יְדַבֵּר שְׁלוֹם אֶל עַמּוֹ (תהלים פה, ט). [ומפרש כי] פריער איז געווען אַיִבָּה וְתַחֲרוּת [בין ישראל לאביהם שבשמים], דורכן עָגַל, און דעמאלטס ווען מ'האַט דאָס מִשְׁכָּן אויפגעשטעלט, איז געוואָרן שְׁלוֹם [בין ישראל לאביהם שבשמים].

זאָגט דאָרט דער מדרש דערנאָך, [וואָף] ממקומו הוא מוכרע, שנאמר [בפסוק שלפניו] יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֹּׁם לָךְ שְׁלוֹם'.

[וכן] אליהו וועט דאָך נאָר קומען לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם (עדיית ח, ז) [והיינו השלום בין ישראל לאביהם שבשמים, על ידי שיחזיר את כל ישראל בתשובה בזמן הגאולה] (וכדלהלן בהדרוש).

כד

ישוב הקושיות

ישוב קושיא א

לאָמיר זען. קודם קען זיין, [ליישיב] דעס וואָס איך האָב דאָ אָנגעהויבן (בקושיא א), וואָס ער זאָגט אָמור לָהֶם.

כה

לדברי יפה תואר דלעיל, דברכת כהנים עיקרו להכיר של הברכות והטובות הם באים מהקב"ה, לפי זה אתי שפיר יתור אומרו אָמור לָהֶם, דרכוונה שתודיע להם כוונה זאת שבברכת כהנים, שהכל הוא רק מברכת ה' (דהנה) דער יפה תואר זאָגט דאָך (כמובא לעיל באות יד) אַז דאָס הַפְּרוֹת [שהכל הוא בא מהקב"ה], דער עיקר [איז דעס] אַז מ'זאָל דערקענענעט [בכך], די בְּרִכַּת כְּהֲנִים איז [אז] מ'זאָל וויסן אַז ס'איז פון הַשֵּׁם יְתִבְרַךְ אֱלֹהִים. [ולפי זה] קאָן זיין מיט דעם איז גוט דער אָמור לָהֶם, [ווייל] דאָס איז דאָך עיקר, [אז] מ'זאָל דאָס מודיע זיין [לָהֶם], כדי מ'זאָל 'וויסן' אַז יְבָרַכֶּה ה', [והכל הוא רק מהשי"ת. וזה הכוונה כאן בייתור אומרו אָמור לָהֶם].

כו

ישוב קושיא ב

ובזה נראה גם מדוע הנוסח הוא בלשון נוכח המדבר לישראל, כי להם הוא מרבר, שידעו ויתבוננו בזה שכל ברכתם בא מה' איבערדעם זאָגט ער [הנוסח דברכת כהנים] - קען זיין - [בלשון] לְנִכַּח [כמדבר לישראל עצמן, און] ער זאָגט נישט [בלשון נסתר] יְבָרַכֶּה ה'.

סימון, אמר הקב"ה למשה, לשעבר היתה אַיִבָּה ביני לבין בְּנֵי, שנאה ביני ובין בְּנֵי, תַחֲרוּת ביני ובין בְּנֵי. אבל עכשיו שנעשה המשכן, אַהֲבָה ביני ובין בְּנֵי, שְׁלוֹם ביני ובין בְּנֵי, הוי פי יְדַבֵּר שְׁלוֹם אֶל עַמּוֹ, אלו ישראל, על שעשו המשכן, וְאֵל חֲסִידָיו, זה שבת לוי שכתוב בו (ברכה לג, ח) וְלִלְוֵי אֶמֶר תְּמִיד וְאֶרֶץ [לאיש חֲסִידָךְ] וגו'. ומנין אתה אומר שבמשכן הכתוב מדבר, שכן כתיב אחריו, אָךְ קָרוֹב לִירְאָיו יִשְׁעוּ לְשֹׁכֵן כְּבוֹד בְּאַרְצָנוּ, אימתי היתה שלום לישראל, בזמן ששָׁכַן כְּבוֹד הַקִּבְיָה במשכן, כמה דתימא (פקודי מ, לד) וְכָבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן. ○ אמר רשב"ל, מה לי ללמד דבר זה מספר תלים, דברי 'תורה' היא, אפילו במקומה אינה חסרה כלום, רָאָה מֶה כְּתִיב, וְיִשֹּׁם לָךְ שְׁלוֹם, אימתי, בְּיוֹם פְּלוֹת מִשָּׁה.

וכן הוא בקצרה בתנחומא (סימן כה): וַיְהִי בְיוֹם פְּלוֹת מִשָּׁה. אמר רבי יהודה בר סימון, יום שהוקם המשכן כנכנס משה והיה שומע קול הדר, קול נאה, קול משובח. אמר משה אֲשַׁמְעָה מֶה יְדַבֵּר הָקָל ה', אמר לו הקב"ה למשה, 'שְׁלוֹם' אני מדבר להם, שאין בלבי על בְּנֵי כְלוּם, שנאמר פי יְדַבֵּר שְׁלוֹם אֶל עַמּוֹ וְאֵל חֲסִידָיו וְאֵל יְשׁוּבוֹ לְכִסְלָה, וכתיב בתריה אָךְ קָרוֹב לִירְאָיו יִשְׁעוּ וגו', אימתי, ביום שהוקם המשכן. דאמר ר' יהושע הכהן בשם ר' אליעזר, שעד שלא הוקם המשכן היה 'תַחֲרוּת' בין הקב"ה לישראל, וביום שהוקם המשכן נעשה 'שְׁלוֹם', שנאמר פי יְדַבֵּר שְׁלוֹם אֶל עַמּוֹ וְאֵל חֲסִידָיו וְאֵל יְשׁוּבוֹ לְכִסְלָה. אמר ליה רשב"ל מה לי ללמוד מספר תהלים, דבר תורה הוא, ואפילו במקומה אינה חסרה כלום. מה כתיב למעלה מן הענין, יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ [וְיִשֹּׁם לָךְ שְׁלוֹם] וגו', אימתי, ביום שהוקם המשכן.

ווייל מ'מיינט דאָך נישט אינגאַנצן [בלויז] די בִּרְכָּה, [נאָר] מ'מיינט דאָך 'דאָס אויך' דערינען, אַז מ'זאָל דאָס 'אַנערקענען' אַז אַלעס איז פון הַשֵּׁם יִתְבָּרָךְ, איבערדעם זאָגט מען לְנִכְחַ, יְבָרְכֶּךָ ה', זאָגט מען דו זאָלסט עס וויסן, אַז די בִּרְכָּה איז [פון] ה'.

המשך ישוב קושיא א וקושיא ב

דאָס איז דער פֿשט אין דעם אָמור לָהֶם, זאָלסט דאָס [פאָר] זיי מוֹדִיעַ זיין, אַז זיי זאָלן וויסן אַז יְבָרְכֶּךָ ה'.

אַלדינגס ליגט דאָך אין די בִּרְכַּת כֹּהֲנִים (וכדלעיל באות טז), [ובזה תודיע להם כי] 'אַלעס' קומט נאָר פון הַשֵּׁם יִתְבָּרָךְ.

מ'זאָל [דאָס] וויסן, און מ'זאָל דַּבּוּק זיין [אין דעם].

כח

ונמצא דבלשון ברכת כהנים עצמו, נרמז בזה ענין הכרת הטוב לה', הנוכח בדברי הי"ת

[ונממילא מיושב בזה גם מה שדקדקנו לעיל (באות טו-טז) על תירוץ היפה תואר על קושיא ו' דלעיל, דהיכן נרמז כאן ענין הכרת טובה לה'. אמנם לדרכינו שפיר נרמז זה ממה שאמר הכתוב אָמור לָהֶם, ומאומרו בלשון נוכח יְבָרְכֶּךָ ה' וגו', וכמו שביארנו בישוב קושיא א-ב].

כט

ישוב קושיא ד

ואתי שפיר גם מה שכתב רש"י כי 'אָמור' לָהֶם הוא לשון הִזְהָר, כמו 'זְכוּר. דגם הכא מתפרש

על דרך תנו לב לזכור תמיד, שתמיד צריכין לידע ולהתבונן בזה, שכל הטובות והברכות הם רק מה'

איבערדעם פאַרשטייט מען וואָס רש"י זאָגט [אָמור לָהֶם] לְשׁוֹן הִזְהָר, [ועל דרך שנאמר בזכור ושמור] תִּנּוּ לֵב לְזִכּוֹר תָּמִיד.

מ'איז דאָס מוֹדִיעַ [בברכת כהנים] אַז מ'זאָל וויסן יְבָרְכֶּךָ ה', אַבער 'אינזיין האַבן' ברויך מען דאָס כֶּסֶדֶר [אף שלא בשעת ברכת כהנים] אַז ס'איז אַלעס פון הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, דעם הַפְּרוּת [אַז] מ'זאָל דערקענען אַז יְבָרְכֶּךָ ה', אַזוי ווי דער יפה תואר זאָגט [אַז] דאָס איז דער מְכוּן פון בִּרְכַּת כֹּהֲנִים.

איבערדעם איז רעכט וואָס רש"י זאָגט כמו זְכוּר וְשָׁמֹר, [ווייל] דאָס דאַרף מען כֶּסֶדֶר געדענקען און אָפּהיטן, [ולכן] איז דאָס לְשׁוֹן הִזְהָר. דאָס איז דער אָמור לָהֶם.

קד

ישוב קושיא ז

עיקר ברכת 'שְׁלוֹם' הכוונה על הגאולה שלימה, שאז עתידין כל ישראל לשוב בתשובה שלימה, ויהא השלום שבין ישראל לאביהם שבשמים. ולענין הגאולה היא צורך להשתמש במדת נְשִׂאוֹת פְּנִים שהוא מצד הרחמים, בכדי שיוכלו להגאל אף באופן שאין ראוי לכך מצד הזכות

[ולבאר הפסוק] יֵשָׁא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֹּׁם לָךְ שְׁלוֹם.

דאָס קאָן זיין [דלכן] רק אצל ברכת 'הַשְׁלוֹם' נאמר לשון נְשִׂאוֹת פְּנִים, ווייל שְׁלוֹם ווערט דאָך אָנגערופן בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, [וכמו שאמרנו]²⁷ אַלְיָהוּ וועט קומען לעשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם.

²⁷ במשנה דעידיות (ח, ט): אָמר רבי יְהוֹשֻעַ, מְקַבֵּל אָני מִרְבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זִכְאִי שֶׁשָּׁמַע מִרְבּוֹ וְרַבּוֹ הִלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינִי, שְׂאִין אֵלֶיהוּ בֹא לְטָמֵא וּלְטָהֵר לְרַחֵק וּלְקַרֵּב, אֲלֵא לְרַחֵק הַמְקוּרְבִין בְּזוּרֵעַ וּלְקַרֵּב הַמְרַחֲקִין בְּזוּרֵעַ וכו'. וְחֻכֵּימִים אוֹמְרִים, לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקַרֵּב, אֲלֵא לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, כד) הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִים וְגו' וְהָשִׁיב לָכֶם אֲבוֹת עַל בְּנֵים וְלָכֶם בְּנֵים עַל אֲבוֹתָם. [ועיין עוד להלן בהערה מז, בשם המדרש].

[אורן] צו דעם [לביאת המשיח] וועט מען ברויכן נְשִׂאוֹת פָּנִים, [להביא הגאולה אף כשאין הדור ראוי לזה].

קה

וכמו שראו והגידו חכמי'ל שתהא הגאולה בדור שכולו חייב. וכבר אמרתי שאין הפירוש כולו חייב ממש, אלא שלענען משפט זה של הגאולה, יהא הדור 'חייב' בדינו, שלא יהא ראויים לגאולה מצד הזכות

[וכמו שמצינו בגמרא]¹⁷ זיי האָבן דאָך געזען [חכמינו ז"ל] אַז ס'וועט זיין [דור שכולו חייב. והפשט הוא ווי] איך האָב שוין געזאָגט אַסאָך מאָל¹⁸ [דאין הכוונה כולו חייב ממש, אלא שראו ברוח קדשם] .. אַז ס'וועט דויערן [אורך הגלות ושפלות הדורות עד שלא יהא מספיק הזכות שבדור ההוא לענין זה של הגאולה].

מ'האָט נישט געמיינט ס'וועט זיין חלילה כולו חייב [ממש, שח"ו לא יהיו שומרים התורה]. נאָר אַז ס'וועט נישט זיין קיין זָכוּת אויף 'דעם' [אַז] מ'זאָל זוכה זיין צו ביאת המשיח [מפאת זכותם], נאָר [מצד מדת הרחמים ולמען כבודו ית' אַז] הקדוש ברוך הוא [וועט זאָגן] לְמַעַנִי לְמַעַנִי אַעֲשֶׂה [ישע"י מח, יא].

קי

[ונמצא] ס'איז אַ רעכט נְשִׂאוֹת פָּנִים [כל הענין של הגאולה שלימה, הנקרא 'שְׁלוֹם'. ואתי שפיר למה נאמר לשון נְשִׂאוֹת פָּנִים דייקא אצל ברכת השְׁלוֹם]. (המשך וסיום ישוב קושיא ז, באות קיט-קכב)

קי

הקדמה לישוב קושיא ח - במעם שתקנו לברך על כזית וכביצה (עד אחר אות קיז)

קען זיין אפשר דעס וואָס ער זאָגט [בגמרא על פסוק זה, דייקא ענין זה שהם] מדקדקין עד כזית ועד כביצה (קושיא ח).

קה

ידוע פירוש הבעש"ט חק' בפסוק רַעֲבִים גַם צִמְאִים, נִפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַשֵּׂף, דהסיבה שברא ה' שיהיו רעבים וצמאים למאכל, הוא עקור הנפשות המתעטפים בתוך המאכל, ועל ידי הברכה ואכילתו לשם שמים, הם מתעלין לשורשן וואָרן לעולם איז דאָך אזוי.

ס'איז ידוע וואָס דער בעל שם טוב הקדוש זאָגט¹⁹ [בביאור הפסוק] רַעֲבִים גַם צִמְאִים נִפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַשֵּׂף (תהלים קז, ה), [דהכתוב מבאר] פֶּאֶרְוֹאָס האָט דער בורא כל

¹⁷ בגמרא סנהדרין (נח): אמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי, או כולו חייב. בדור שכולו זכאי, דכתיב (ישע"י ס, כא) וְעָמְךָ כָּלֶם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ. בדור שכולו חייב, דכתיב (שם נט, טז) וַיָּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה כִּי אֵין מִפְּגִיעַ, וכתיב (שם מח, יא) לְמַעַנִי אַעֲשֶׂה.

¹⁸ בכמה דרושים, ומהם בס"ג אחרי קדושים תשכ"א (לשון קדשו קונטרס רחצ ח"א), הושענא רבה תשכ"ג, ועוד. ועיין בזה באורך וביתר ביאור בויואל משה (א, מ), והועתק להלן בהערה מח.

¹⁹ בפירוש הבעש"ט על מזמור הודו (תהלים קז) שאומרים במנחה דערב שבת [וכמנהג שיידע הבעש"ט], הנדפס בסידור כתר נהורא, ובספר בעל שם טוב על התורה (פרשת יתרו, אות כו), וז"ל: רַעֲבִים גַם צִמְאִים נִפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַשֵּׂף. פירש בכאן סוד גדול ונורא, והוא למה ברא הקב"ה עניני מאכל ומשתה, שאדם תאב להם לאכול ולשתות. והטעם שהם ממש ניצוצי אדם הראשון [שנפלו לקליפות], שהם מתלבשים בדומם ובצומח ובחי ובמדבר, ויש להם חשק לדבק בקדושה והן מעוררין מ"ן, בסוד אין טיפה יורדת מלמעלה שאין טפיים עולים כנגדה מלמטה (ע"י זוהר פניחס רמז:), וכל אכילה ושתיה שאדם אוכל ושותה, הוא ממש חלק ניצוצות שלו שהוא צריך לתקן. וזהו שאמר הכתוב רַעֲבִים גַם צִמְאִים, כשאדם רעב וצמא להם, למה זה, וזהו שאמר נִפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַשֵּׂף, בסוד גלות, בלבושים זרים, ויִשְׁתַּחֲוֶה לְזוּמָה כִּי כִסְתָה פָּנָיָהּ (וישב לח, טו) ובאמת היא צִדְקָה (שם, כח), והבן. וכל הדברים שהם משמשים לאדם, הם ממש סוד הבנים שלו שהולכים בשביה, והבן.

ועיין עוד בסידורו של שבת (שורש ה, ט ג): כי ידוע שכל מאכל אשר יאכל לכל נפש אדם, הנה הכל נעשה בהשגחה פרטית מאת הבורא עולם ב"ה, שיודמן זה המאכל דווקא לזה האדם, כי הוא השייך לשורש נשמתו,

עולמים באשאפן [דעם מענטש באופן] אַז מ'איז הונגעריג און מ'איז דאָרשטעריג, וולוז אמר הטעם] ווייל ס'איז דאָ נפשות המגולגלים אין די אַלע מאַכלים [שהאדם אוכל, שטמונים שם] ניצוצין הקדושים, און מ'דארף דאָס מעלה זיין, און דורכדעם אַז מ'וועט עס ברייכן עסן [מחמת רעבונם, הם יתקנו ויעלו אותם].
אַזוי זאָגט דאָך דער בעל שם טוב הקדוש [פשט], רַעֲבִים גַם צִמְאִים, פֶּאָרוּוָאָס, ווייל נפֿשם בָּהֶם תִּתְעַשֵּׂף, דאָרט איז דאָ נפֿשות.

קט

וויאָזוי איז [טוט] מען דאָס מעלה זיין?

אַז מ'עסט בִּקְדוּשָׁה.

און מיט דער בִּרְכָּה'לי.

קי

ויש להוסיף ביאור בענין בירור הניצה"ק על ידי אמירת הברכה, דהוא על פי המבואר בגמרא דקודם ברכה נקרא של ה', ואחר ברכה נקרא של האדם, ונמצא דע"י הברכה האדם קונה הנפשות לרשותו, ובידו להעלותן [ויש להוסיף ביאור בזה, על פי וואָס] די גמרא זאָגט^ל, [לפרש סתירת הפסוקים דלהלן], כאן קודם ברכה, און כאן לאחר ברכה, [דקודם ברכה נאמר] לה' האָרץ ומְלוֹאָהָ [תהלים כד, א] [ולאחר ברכה נאמר] והָאָרץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם [שם קטו, טז].

[וממילא נמצא כי על ידי שמברכין ברכת הנהנין] מיט דעם איז דאָ אַ רְשׁוּת בְּנֵי אָדָם [דערירף, און] אַז מ'איז עס קוֹנֶה [לרשותו], איז מען מְמַשֵּׁיף צו זיך די נפֿשות [הקדושות] הטמונות שבתוך המאכל, ומעלין אותן לשורשן, מיט די בִּרְכּוֹת' וואָס מ'מאַכט.

קיא

טעם להוכיח ברכת הארץ וירושלים, בשעת ברכת המזון

בגמרא דרשו, דבברכת המזון צריכין להוכיח גם ברכת הארץ, ובנין ירושלים.

ולמודה מהפסוק וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ וגו' על 'הָאָרץ הַזֹּאת'

איך האָב גערעכנט [לפי זה, לבאר הפסוק דברכת המזון, אַז] דער פֿשֵׁט איז, [אין דעם וואָס] ס'שטייט [עקב ח, י] וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. [ואיתא בגמרא]^ט פֿון דאַנעט איז געדרינגען [שצריך לברך ג' ברכות], ברכת הזן [וברכת הארץ]

פירוש שהחיות הרוחניות שבאוכל הלז הוא, משרש הנשמה של אדם הזה. בדרך רַעֲבִים גַם צִמְאִים נפֿשם בָּהֶם תִּתְעַשֵּׂף שכתבו פירושו בשם האלקי הבעל שם טוב זלה"ה, כלומר שלאדם נדמה שהוא רעב ללחם זה וצמא למים, ועל כן מתאוה לאכול, והאמת הוא שִׁנְפֿשָׁם בָּהֶם תִּתְעַשֵּׂף, פירוש 'שנפש האדם הזה' מעוטף ומשוקע 'באוכל' הלז, ועל כן מתאָה לאכול, בכדי להשלים נפשו על ידי אכילה ושתיה זו. כמו שכתבתי לעיל בשם האר"י, שהנשמה היא הנהנה מרוחניות המאכל כידוע. [ועיין ענין זה גם בספרו באר מים חיים (כי תשא, בחקותי), ובתפארת שלמה (נח, ויקרא, בחקותי, בהעלותך, ועוד), ובייטב לב (נח, אחרי, בהר, עקב) וקדושת יום טוב (נח, שלח)].

^{יז} ועיין בזה באורך בספר הליקוטים [למהרח"י, פרשת בראשית], ובשער המצות וטעמי המצות [פרשת עקב]. וביסוד שורש העבודה (שער א, פ"ט. ושער ז, פ"א ופ"ב).

^{יח} בגמרא ברכות (לה): אמר רב יהודה אמר שמואל, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר לה' האָרץ ומְלוֹאָהָ. רבי לוי רמי, כתיב לה' האָרץ ומְלוֹאָהָ, וכתיב הַשָּׁמַיִם שְׁמִים לה' והָאָרץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם, לא קשיא, כאן קודם ברכה, כאן לאחר ברכה.

^{יט} בגמרא ברכות (מח): תנו רבנן, סדר ברכת המזון כך היא, ברכה ראשונה ברכת הזן, שניה ברכת הארץ, שלישית בונה ירושלים, רביעית הטוב והמטיב וכו'. תנו רבנן, מניין לברכת המזון מן התורה שנאמר וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ, זו ברכת הזן, אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, זו ברכת הזימון, עַל הָאָרץ, זו ברכת הארץ, הַטּוֹבָה, זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבֵּן, אֲשֶׁר נָתַן לָךְ, זו הטוב והמטיב. אין לי אלא לאחריו, לפניו מנין, אמרת קל וחומר, כשהוא שבע מברך, כשהוא רעב לא כל שכן. ○ רבי אומר, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ, זו ברכת הזן, אבל ברכת הזימון מְגַדֵּל לה' אֱתֵי נַפְקָא, עַל הָאָרץ, זו ברכת הארץ, הַטּוֹבָה, זו בונה ירושלים, וכן הוא

און ברכת ירושלים, [מדכתיב] על הארץ הטובה, [על הארץ זו ברכת הארץ, הטובה זו ברכת ירושלים, וכדכתיב (ואתחנן ג, כה)] הָהָר 'הטוב' הַזֶּה וְהַלְבָּנוּ.^א

קיב

ולכאורה הלא ברכת המזון אינה ממצות התלויות בארץ, ואם כן המברך על המזון בחוץ לארץ, מה שיד לו להזכיר ענין ברכת הארץ, ובנין ירושלים

[והענין צריך ביאור, דלכאורה] וואו קומט [ענין] ירושלים [והארץ] צו ואַכְלֶתָּ וּשְׂבַעְתָּ. [והלא] דאָס איז דאָךְ נישט פון די מַצּוֹת הַתְּלוּיֹת 'בְּאַרְצָךְ', אַז מ'זאָל אַ בְּרָכָה מאַכן [על מה שאכל ושבע. וכי] אין חוץ לָאָרֶץ בְּרוּיךְ מֵעַן דַּעַן נישט מאַכן [קייין ברכה, דאָרט] איז מֵעַן דַּעַן נישט מְחוּיָב די אַלע בְּרָכוֹת.

וואו קומט צו דעם [ענין] אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וואָס אַ שייכות האָט דאָס עפּעס [דער] עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה, [וואָס] פון דאָנעט איז געדרינגען אַז מ'בְּרוּיךְ מִפְּסִיק [ומסיים] זיין מיט ברכת הארץ [וברכת ירושלים], וואָס אַ שייכות האָט דאָס.

קיג

אמנם יש לומר, על פי המבואר בגמרא דטעם הגלות הוא כדי שיתוספו עליהם גרים, ומבואר בדברי הראי"ל דהכוונה על הנפשות וניצוצי הקדושה שנתפזרו בכל העולם, דעל ידי שישראל גולין לשם, מברר כל אחד אלו הנפשות השייכים לשורשו, ומעלה אותם לשורשם בקדושה

נאָר ס'קען זיין, [ווייל] די גְּלוּת'ער זענען דאָךְ פאַרדעם, [בכדי לברר ולהעלות את הניצוצין הקדושים שבכל העולם].

[ווי] די גמרא זאָגט^{בא} [לא גלו ישראל אלא] כדי להוסיף גרים, מ'זאָל צונעמען גרים. [ולפי פשוטו הכוונה על גרים ממש, או על פירסום האמונה כמו שביאר שם במהרש"א]^{בב}.
און דער אר"י הקדוש זאָגט^{בג} [פשוט], אַז דאָס מיינט מֵעַן די נַפְשׁוֹת [הקדושות המפוזרים בכל העולם, וצריכים בני ישראל להעלותם אל הקדושה בכל מקום בוואם].

אומר הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוּ, הטוב והמטיב בִּבְנֵה תְּקוּנָה וכו'. ◦ תניא רבי אליעזר אומר, כל שלא אמר אָרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲמָה בברכת הארץ, ומלכות בית דוד בכונה ירושלים, לא יצא ידי חובתו וכו'.

^א וכדמפרש ברש"י ואתחנן (שם): הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה. זו ירושלים: וְהַלְבָּנוּ. זה בית המקדש.

^{בא} בגמרא פסחים (פז:): אמר רבי אלעזר, לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות, אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, שנאמר (והושע ב, כה) וַיִּרְעֲתִיהָ לִי בְּאֶרֶץ, כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורין ורבי יוחנן אמר מהכא, וְרַחֲמָתִי אֶת לֹא רַחֲמָה (שם) [פירש"י: וְרַחֲמָתִי וגו' וְרַחֲמָתִי לֹא עָמִי עָמִי אֶתָּה (שם), אותם שלא היו עממי, ידבקו בהם ויהיו לי לעם].

ועיין ביואל משה (ב, קי) שכתב על זה: ולדעת חכמי האמת מה שאמרו בגמרא כדי שיתוספו עליהם גרים, הכוונה גם על הנשמות הנטמעות, כמו שכתב האר"י ז"ל (הובא להלן), שגם אלו נקראים גרים. וגם נשמות הגרים המה מהנשמות שנדחו מישראל ונטמעות בהם כנודע, והכל אחד הוא. [ויע"ע שם שהארץ רבינו בזה, והביא עוד הרבה ראיות לזה מדברי חכמנו"ל].

^{בב} ועיין בזה באורך ביואל משה (שם).

^{בג} עיין בשער המצות פרשת ראה (בביאור מצות זכירת יציאת מצרים): גם נודע מה שנתבאר אצלנו בטעם שְׂכִינָה בְּגְלוֹת מה עניינו, כי הנה הסיבה היא שעל ידי חטא אדם הראשון עירב טוב ברע, וכל הנשמות של קדושה נפלו לתוך הקליפות, הם שבעים, כנגד ע' אומות, וצריכין ישראל לְגַלוֹת בין כולם, כדי לְלַקֵּט הנשמות שנפלו בתוך כל קליפה שבהם, וכאשר יגמר לקיטת כל הנשמות מן הע' אומות, אז הוא זמן דמטו רגלין ברגלין הנזכר בפרשת פקודי (כוהור ונח), ואז יתקיים מקרא דכתיב (ישעי' כה, ח) בְּלַע הַמָּוֶת לְנֶצַח כו'. וזהו סוד פי כֶּאֱרַבֵּעַ רוחות הַשְּׂמַיִם [פְּרָשְׁתִי אֲחֻכֶּם] כו' (וכו"ב, ב') [הנזכר בגמרא תענית ג: ועבודה זרה י:], כי הוצרכו ישראל לילך בגלות בכל ד' רוחות השמים בכל ע' אומות, ואין צורך שכולם יחד יגלו בין כל אומה ואומה, אמנם כיון שאיש אחד מישראל לבדו גלה באיזה אומה, נחשב כְּאֶלוּ כל ישראל גלו. וכמו שאדם הראשון פָּגַם בכל העולמות, לכן כשנפלו ממנו הנשמות הכלולות בו אל הקליפות, נתערבו ב' רוחות העולם אשר מכולם נטל עפרו כנודע, וכל אחד מע'

דער אור החיים הקדוש ברענגט דאָך די ביידע פֿשטים^מ.
[ונמצא דענין בירור הניצוצין] דאָס איז דער תְּכֵלֶת פֿונעם גְּלוּת.

ממילא ווי מער מ'איז מסייע [להעלות הניצוצין, מקרבין זמן הגאולה] (וכדלהלן באות קטו).

קיד

נאָר דער אור החיים הקדוש זאָגט דאָך.

ער זאָגט עס אויף צוויי פלעצער, אין פרשת בהר^מ, און דאָ [בענין מתן תורה] אין
פרשת יתרו אויכעט^מ [בביאור הפסוק] וְהִייתָם לִי סֻגָּלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָל הָאָרֶץ.

שרים של אומות העולם שהם כללות הקליפות כולם, כל אחד לקח חלקו. ואותם הנשמות אין כח בהם לצאת משם אלא בכח מצות ותפלות ישראל, והם מבררין אותם מתוך הקליפה, ומוציאים אותם משם, ומעלים אותם למעלה בבחינת מ"ן כנודע, וכל זה על ידי תפלתם של ישראל וכו'. ועתה נבאר ענין גלות מצרים, למה נזכר יותר מכל שאר הגליות. והטעם הוא כי במצרים היו כל ניצוצות הראש של כל ישראל מעורבין בהם, ולא נגאלו משם עד שיצאו ונתבררו מתוכם כל הנשמות, והוה סוד וַיִּנְעֻלוּ אֶת מִצְרַיִם (בא יב, לו) שעשוהו כמצולה שאין בה דגים (ברכות ט:), שהם ישראל הנרמזים בדגים, וַיִּדְגוּ לָרֶב (ויחי מח, טז) וכו'. משא"כ בכל השלשה גאולות של בכל ומדי ויון, שלא נגאלו לגמרי מתוכם, ונשארו בחינת קצת נשמות שלא נתבררו לגמרי, וכדוגמתה נשארו [כמה מבין] ישראל למטה תחת יד בכל ומדי, ולא עלו בבנין בית שני כנודע, כדי לברר הנשאר שם. האמנם כללות ישראל יצאו מן גלותם, ולכן נקרא 'גאולות', אבל אינם 'שלימות' כגאולת מצרים וכו'. ובוזה יתבאר טעם חומר הזכרת זכירת מצרים מכל שאר הגליות, כי היא לבדה 'גאולה שלימה אמתית'. וואמנם 'הגאולה העתידה' גדולה אף מגאולת מצרים, והטעם הוא כי הנה בגאולת מצרים אעפ"י שלא נשאר בה בעצמה שום ניצוץ של קדושה, כי הכל נתברר כנזכר, עכ"ז עדיין בכל הארצות כולם זולת מצרים לא נתבררו חלקם אשר נתערבו בתוכם מזמן טטא אדה"ר וכו'. אבל גאולה העתידה אין אחריה הפסק, עוד גלות אחר, לפי שאין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות להתברר מכל האומות כולם וכו' [ועיי"ש עוד].

ולפי זה כתב בשער הפסוקים (ריש פרשת שמות): כבר נתבאר בפרשת ראה במצות זכירת יציאת מצרים, סיבת הגלות שגלו ישראל בין האומות, מה עניינם. ואמרנו, כי אדם הראשון היה כולל כל הנשמות, והיה כולל כל העולמות. וכשחטא, נפלו ממנו כל הנשמות ההם לתוך הקליפות, הנחלקות לשבעים אומות, וצריכים ישראל לגלות שם בכל אומה ואומה, ללקט שושני הנשמות הקדושות, שנתפזרו תוך הקוצים ההם. וכמו שאמרנו חז"ל, למה גלו ישראל בין האומות, כדי 'שיתוספו עליהם גרים' וכו', והכן זה היטב.

^מהן טעם הפשוט דהגלות הוא להצלת ישראל, כמבואר בגמרא בענינת (ג): ועבודה זרה (י), ועוד. והן טעם הפנימי דהגלות הוא עבור בירור הניצוצין הק', כמבואר בגמרא פסחים לפרוש הארזא"ל.

ועיין בזה ביואל משה (שם) וז"ל: ובאור החיים הק' פרשת בהר כתב שכבירור הניצוצות הוא אחד מהטעמים של הגלות, ובפרשת בחקותי (כו, לו, כו, מ) כתב עוד טעמים, בשביל שתכבשו מדת הדין, וכתב עוד טעמים אחרים, וכתב שרשע שואל טעם על הגלות, גם פירש הכתוב וְאַתֶּם אֲנִי בְּגוֹיִם וְהָרִיתִי אֲחֵרִים חָרֵב (שם, לג), שאם לא יקימו גזירת זירוי בגוים ח"ו חרב מרוטה. ועל כל פנים הגלות הוא הכרח להצלת ישראל, ולחיקון העולם. [ונכנראה שלזה הוא כוונת רבינו גם כבאן]. ובענין דברי האור החיים הק' שבפרשת בחקותי, עיין באורך ביואל משה (א, יד-טו). ובעיקר הענין, ובדברי הגמרא בזה במקומות הנ"ל, עיין עוד ביואל משה (א, יח-כ), ואכמ"ל.

^מבאור החיים הק' בהר (כה, לט): ואומרנו (שם, מ) עד שנת ה'יב"ל, הוא גבול הגאולה כידוע, יַעֲבֹד עַמְּךָ. ומודיע ה' כי סוף שני יצא מעמו, דכתיב וַיֵּצֵא מִצְרָאִים וַיָּבִיאוּ, פירוש הניצוצים המתבררים באמצעות היותם עמו, והוא סוד הגלות, שאם לא כן למה לא ייסרם ה' בשבט מוסר שם בארצם ובנחלתם, אלא אחד מהטעמים הוא כדי שיבררו הניצוצות של הקדושה מבין הארצות, כי כל מקום ומקום שיימצאון שם ישראל, באמצעות היסורין והתורה והמצות הניצוצות מתבררים מעצמם וכו'. ואם תאמר אם כן אם לא היו ישראל חוטאים וגולים, מי היה מברר המתבררים עתה בתפוצת ישראל. דע, כי אם לא היו ישראל חוטאים היה להם כח לברר ניצוצות הקדושות במקום שהם, מכל המקומות אשר באו שם. מה שאין כן אחר חטאם, חדלש כחם, ולואי שתשיג ידם במקום עצמו אשר שם הניצוצות.

^מבאור החיים הק' יתרו (ט, ט): עוד ירמוז סתר עליון, לפי מה שקדם לנו, כי ענפי הקדושה נתפזרו בעולם, ואין מציאות להם להתברר זולת באמצעות ישראל. וביותר באמצעות עסק התורה, שהיא כאבן השואבת ניצוציה במקום שהם. ואותם נצוצי הקדושה גם להם יקרא סגולה. והוא אומרנו וְהִייתָם, קרינן ביה וְהִייתָם, פירוש בה"א מלאפ"ים (היינו שורק דידן, ואצל הספרדים נקרא המלאפים שורק, והשורק קיבוץ), כי הם יהיו הַיּוֹת סֻגָּלָה, מִכָּל הָעַמִּים אשר נפוצו שם, באמצעות התורה, כמאמרם ז"ל (וזהר ח"ב קפח:), וכמו שכתבנו כמה פעמים הדברים במעשה מצרים. ואומרנו כִּי לִי כָל הָאָרֶץ, כאן רָמַז שיש לו סגולה מפורזת 'בכל הארץ', וזה טעם פיזור ישראל בארבע רוחות העולם, לחזור אחר הסגולה שהיא אבידתה, והנה זולת עַמְּךָ, של ישראל היו יכולים השגת הדבר, בלא

[אז] אֶלְמָלָא, ווען נישט דער עוֹן איז גורם, העט מען געקאנט בַּמְקוֹמוֹ אַלְיִין (במקום שהיו ישראל שרויים על אדמתם) מִמְּשִׁיךְ זֵיִן [לְשָׁם] דִּי אֵלֶּע נִפְשׁוֹת, [און דעמאָלטס] העט מען נישט גיווען געדארפט צו גיין אין גְּלוּת. נאָר ווייל דער פֿח הַקְּדוּשָׁה איז שוואַך געוואָרן [מחמת החטאים], מוז מען זיין [דארט] אויפן פֿלאַץ [של הניצוצין, בכל העולם. ולכן הוצרכו לילך בגלות].

קטו

אַבער על כל פנים די העֲלָאָת הַנִּיצוּצוֹת און די נִפְשׁוֹת, דאָס איז מְסִייע צו די גְּאוּלָּה. אָבער ווען ס'איז [ווען] בְּשִׁלְמוֹת, העט מען גאָרנישט גיווען געדארפט צו טון קיין פֿעולות [יתירות] בְּעוֹלָם הַזֶּה.

קטז

והנה ביותר מתבררים ומתעלים הניצוצים הק' על ידי אכילה לשם שמים, ואמירת הברכות עליהם. ולזה אמר הכתוב, דאצל ברכת המזון צריך להזכיר גם ברכת הארץ ובנין ירושלים, דהיינו הגאולה שלימה, שכל זה תלוי בנמר העלאת ובירור כל חלקי ניצוצי הקדושה, ממה שצריכין להתעלות על ידי בני ישראל [ולזה אמר הכתוב] וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ, [ועל ידי האכילה והברכה] וועסטו מוֹצִיא זֵיִן דִּי נִיצוּצוֹת, ממילא וועט זיין עַל הָאָרֶץ הַטְּבָה, וועסטו קאַנען זיין עַל הָאָרֶץ הַטְּבָה, מ'וועט קאַנען זיין 'אִין יְרוּשָׁלַיִם', און מ'וועט מִתְּקֵן זיין, און ס'וועט פאַרראַכטן ווערן דאָס אֵלֶּס.

קיו

סיום הקדמה לשוב קושיא ח

ולפי זה יש לומר דלכן כשראו החכמים באורך הזמן של הגלות, ראו לתקן פעולות למהר ענין גמר בירור והעלאת הניצוצין, ולכן הוסיפו לחייב ברכת המזון גם על כוית וכביצה, דבזה יתרבה יותר ענין בירורם והעלאתם של הניצוצי קדושה איבערדעם, [וויבאלד] בְּאוֹרֶךְ הַזְּמַן [מחמת שפלות הדורות] דאָרף מען שוין מער פֿעולות. האָבן חכמינו ז"ל [מתקן געווען], האָט מען אונז געמאַכט [זאָגן די] בְּרָכוֹת אפילו אויף ווייניגער ווי [דער] שיעור [פון] וְשָׂבַעְתָּ, אפילו מכזית ועד כביצה. און זיי האָבן מְרַבָּה געווען בְּבִרְכוֹת. [ווייל דורכדעם] האָט עס אַ פֿח מוֹצִיא צו זיין 'גיכער', אויף מְקַרֵב צו זיין די גְּאוּלָּה.

קיח

ישוב קושיא ח

עם המשך ישוב קושיא ז

ובזה יובן למה הזכיר הקב"ה דייקא דקדוק זה שמדקדיקין ישראל לברך על כוית וכביצה דאָס קען זיין [בביאור מאמר הגמרא שבקושיא ח], האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [אַיך לא אשא פנים לישראל שהם מדקדיקין על עצמן עד כוית ועד כביצה].

פיזור בעולם, אלא בכח עוצם תורתם היו מולכים בכל העולם, ושואבים כל בחינות הקדושות מכל מקום שהם. ובאמצעות החטא תָּשׁ כּוֹחֵם, וצריכין לרדת שָׁמָּה לברר הטוב ההוא.

ק"ט

כי שאלת המלאכים היתה על ענין נשיאות פנים לישראל. וענין זה נאמר כאן בברכת השלום, דקאי על הגאולה. ולזה השיב להם, דבמה שעוסקין ישראל בבירור והעלאת הניצוצים, וכדחוינן ממה שתקנו לברך ברכת המזון גם על כוית וכביצה, על כן אף כשעדיין אין מספיק להביא הגאולה מצד הזכותים, מכל מקום מסייע כל זה לעורר מדת הנשיאות פנים, שיביא הקב"ה את הגאולה מצד הרחמים, למען שמו ית'.

[דהנה] **נְשִׂאוֹת פָּנִים אֵיז** [גייט ארויף] **אויף וַיֵּשֶׁם לָהּ שְׁלוֹם**, [און] **'שְׁלוֹם' מיינט מען דאָך ביאת המשיח, אַזוי ווי דער מדרש זאָגט**^מ **אַלְיָהוּ וועט קומען לעֲשׂוֹת שְׁלוֹם**, [און] **צו דעם מוז זיין נְשִׂאוֹת פָּנִים קודם** [וכדלעיל באות קד-קו], **והם מזדקקים מכזית ועד כביצה** [כדי להרבות בברכות ולסייע יותר להעלאת ניצוצי הקדושה שבזה תלוי הגאולה, וממילא זענען זיי דאָך מסייע דערצו [לביאת המשיח].

נאָר וואָס דען, אף על פי כן [הרי] ס'איז נישטאָ אַזויפיל זכּוּתִים, ס'איז נישטאָ קיין דָּרָך [לזכות להגאולה מצד הזכות, אלא רק ע"י נשיאות פנים מצד הרחמים].

קכ

אַזוי ווי איך האָב געזאָגט^ל [לעיל באות קה] **דער פֿשֿט** [באמרם שכן דוד בא בדור שהוא] **כולו חייב**, [דהכוונה בזה] **אַז ס'איז נישטאָ** [גענוג זכותים] **אויף 'דער' זאָך, אויף צו ברענגען מְשִׁיח'ן איז נישטאָ קיין זכּוּת גענוג אין ערגעץ** [בכל אנשי הדור].
אַזוי ווי איך האָב שוין דאָס געשריבן [ביואל משה^מ], **און 'דערנאָך' האָב איך געזען** [אַז] **דער זיקוקין**^מ **זאָגט אַזוי פֿשֿט אויך**^י, **אַז דאָס איז דער פֿשֿט** [בלשון הגמרא] **כולו חייב**.

^מ **בילקוט שמעוני** ריש פנחס (רמז תשעא): אמר רבי שמעון בן לקיש, פֿינחס הוא אליהו. אמר לו הקב"ה, אתה נתת שלום בין ישראל ובני בעולם הזה, אף לעתיד לבא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לבין בְּנֵי, שנאמר (מלאכי ג, כג) **הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ כָּלֶם אֶת אֱלֹהֵי הַקְּבִיאוּ בּוֹא יוֹם ה' וְהָיָה לָב אָבוֹת עַל בָּנִים**. [ועיין עוד לעיל בהערה לג, מדברי המשנה בעידות, ולשון רבינו כאן הוא כלשון המשנה שם].

^מ **ביואל משה** (א, מ) וז"ל: הגם שבדודאי אין הפירוש כולו חייב, שח"ו לא יהיה בישראל שום שומרי תורה ומצות, שזה אי אפשר, שהוא בכלל ההבטחה דְּלֹא תִשָּׁכַח מִפִּי יְרֵעוּ (וילך לא, כא), שלעולם יהיה בישראל איזה שומרי תורה ומצות. והרמב"ם כתב במצוה דקידוש החודש (ספר המצות מצוה קנג) שאי אפשר שיעדר ארץ ישראל לגמרי מבני ישראל, כי יש הבטחה מהקב"ה שלא יהיה ח"ו כליון האומה וכו'. ואם כן בודאי אין הפירוש בכולו חייב כמו שטועים העולם. ○ אבל הפירוש הוא בשני פנים, ראשית ידוע (קידושין מ: דהעולם אחר רובו נידון, ואם ח"ו רובו חייב, הוי דין כולו חייב, דרובו ככולו וכו', דהיינו רוב הדור שנידון על פי רובו. ○ גם י"ל הכוונה באופן שני, גם כן) במיעוט שומרי תורה ומצות שיש בהדור, אין בהם שלימות כל כך שיוכלו להכריע את כל הדור בכחם, ועל זה הביאו הכתוב וַיָּאָר כִּי אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתַּמֵּן כִּי אֵין מִפְּגִיעַ, שאין בדור מי שיוכל להכריע את כל העולם כולו בתשובה ומעשים טובים שלו להביא הגאולה, ולהשתתף את המקטריגים נגד הגאולה. ואף אם יש עדיין צדיקים בדור שיוצאין זכאים בשאר ענינים, מכל מקום בנידון זה שדנין על הגאולה של כלל ישראל, שהוא ענין נורא ונשגב, אין מי שיוכל בזה, והוי בדין זה כולו חייב ממש. ודרך המקראות וחכמינו ז"ל לדרבן בלשון זה, וכמו שאמר חכמינו ז"ל (סנהדרין לג: ז) בפירושא דקרא (משפטים כג, ז) וַיִּנָּק וַיִּצְדִּיק אֶל תְּהִלָּה כִּי לֹא אֶצְדִּיק רָשָׁע, דהיינו שאף שהוא רשע ומחויב מיתה, מכל מקום כיון שבדין זה יוצא נאָך, נקרא צדיק בדין זה, אף שלפי האמת אינו צדיק. וכבר האריך בזה המב"ט (בשרות ח"ג סימן קסה), והתניא בריש ספרו ליקוטי אמרים (פרק א) האריך טובא במה שאמר חכמינו ז"ל (ראש השנה טז:) **בינונים** מחצה זכיות ומחצה עבירות, אף שלפי האמת אין אלו בינונים, אלא שלאותו הענין שדיברו שם חכמינו ז"ל הוי בינונים, לכן קראום באותו הלשון, שדרכם ז"ל לדרבן בלשונות מושאלים. וכמו כן המימרא דכולו חייב, דקאי על דמייירי שם בדין שדנין על הגאולה, אף שאינו כן לגמרי בשאר ענינים. ○ ויש טועים שאומרים שמה שהוא כולו חייב, זה סיבה להביא ביאת המשיח. וזה ודאי טעות גמור ומוחלט, שאדרכה כל מה שמוסיפין במצות ותשובה ומעשים טובים ומתרחקין מן החטא, זה מסייע להתקרבות הגאולה. אבל מה שאמר שיהא בן דוד בדור שכולו חייב, בזה ביארו דברי הנביאים שהתנבאו מה שיהיה לעתיד, ויש סתירה בהכתובים וכו', דכתוב אחד אומר וַיִּמָּךְ כָּלֶם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ (ישעי' ס, כא) ובמקום אחר הוא אומר אֵין אִישׁ, וַאֲזַן סוֹמֵךְ, אלא לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה, וכתבו המכוון באלו המקראות, שאם יהיה ביאת המשיח בבחינת זכו אחישנה, זהו כשעמך כולם צדיקים, והוי דור שכולו זכאי, אבל אם לא יזכו לביאת המשיח בבחינת זו ויתמהמה עד הזמן של בְּעָתָה, שהוא הקץ האחרון שאי אפשר

[אז] מ'מיינט נישט חלילה אז ס'וועט נישט זיין קיין שום זכיות, [שהרי על זה יש הבטחה] **כי לא תשכח מפי זרעו** [וילך לא, כא], ס'וועט [אלץ] **עפעס זיין אידישקייט אויף דער וועלט**.

[נאָר מ'מיינט] אָבער ס'איז נישט גענוג [זכותים] **אויף 'דעם'**, [און] לאותו הדין [של משפט הגאולה] ווערט עס אָנגערופן **חייב**, אַזוי ווי איך האָב געברענגט כמה ראיות דאָרטן [בויואל משה].

קכא

איבערדעם דער בורא כָּל עוֹלָמִים האָט געזאָגט [להמלאכים], אָבער אף על פי כן איז מען **'דאָך' מסייע דערצו**, [דורכדעם וואָס] מ'איז נִזְהָר [בברכת המזון, אין] מ'איז מדקדק **'מכזית ועד כביצה'**, [דבזה מעלין] די אַלע נְפָשׁוֹת [שצריכין לברר ולהעלותם], און דאָס העלפט צי [אז] ס'זאָל זיין **על האָרץ הטִּבָּה** [בבנין הארץ וירושלים בגאולה השלימה, במה שמרבין ומוסיפין לברך] אפילו [ווען] ס'איז נישט **'ושְׁבַעְתָּ'**.

קכב

ממילא אַז אידן זענען זיך מְתַאֲמֵץ [כפי מה שידם מגעת], נאָר בעונינו הרבים [הגם כי] דורכן שְׁפִלוֹת הַדּוֹר און די כּוֹחוֹת הַיָּצֵר איז מען נישט בְּפֶחַ [להביא הגאולה 'בזכות', אמנם] איבערדעם איז [דאָ] אַ נְשִׂאוֹת פָּנִים, אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט [באות קד-קו].

[וגם זה הוא בצירוף] **דעם שטיקעלע וואָס ס'איז דאָ**, דער כַּף פון די תּוֹרָה, מיט בְּרִכַּת פְּהִינִים, און דעם שטיקל תּוֹרָה [שברור], וויפיל ס'איז דאָ צווישן אידן, **עפעס [תורה]**.

אַז מ'ווייטט נאָך [אז] ס'איז דאָ אַ תּוֹרָה אויף דער וועלט.

און מ'זוכט נאָך, ס'איז דאָ אידן וואָס מ'זוכט נאָך **'דעם' דָּרָךְ**.

[וממילא על ידי הנשיאות פנים בצירוף כח התורה, ועבודת בני ישראל בהעלאת ניצוצים] איז **וַיֵּשֶׁם לָהּ 'שְׁלוֹם'**, [שיזכו במהרה לגאולה השלימה הנקרא 'שְׁלוֹם'].

להתאחר עוד, בזה ראתה הנבואה שאורך הגלות יביא לידי כך שיהיה דור שכולו חייב, וכמו שיש כמה ברייתות בגמרא שמגידים ברוח קדשם על העתידות שיהיה בדור של עיקבא דמשיחא וכו'. ולא בשביל המעשים האלו שהוא דור שכולו חייב יבוא המשיח, אלא ביאת המשיח הוא בהכרח, כי בזמן הקץ האחרון יש הבטחה מהקב"ה בשבועה שבכל אופן ואופן תהיה הגאולה וכו'. ○ [ונדפוס שני הוסיף רבינו]: אַחֲרֵי כּוֹתְבֵי זֶאת, הַרְאוּנִי שפירוש זה שכתבתי בכולו חייב, כבר קָתְבוּ בספר הק' זקוקין דנורא על התנא דבי אליהו, בהמאמר שכתב בסוף סדר אליהו רבא. והנאני שכונתי לדעת הגדול, והוא פירוש אמיתי לפי פשוטן של דברים.

^ט בזקוקין דנורא על התנא דבי אליהו (במאמר שכתב בסוף סדר אליהו רבא): לִבְאֵר מֵאֲמָרָם ז"ל וכו' אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי, או כולו חייב וכו'. ויש לתמוה מאוד על מאמר זה, היאך יזכה דור שכולו חייב כמו כולו זכאי, אם כן נעשה קנוניא ח"ו לשלוח בכל נפוצות ישראל להיות דור שכולו חייב, כדי שיבא בן דוד. אבל איפכא לא מצית אמרת, לשלוח בכל נפוצות ישראל להיות כולו זכאי, ודאי אי אפשר, כי שאור שבעיסה מעכב, ושעבוד עכו"ם מעביר אותנו על דעת קוננו וכו'. ○ ונלע"ד דאיתא בפרק חלק (סנהדרין שם) וכו', זכו אחישנה, לא זכו בְּעֵתָהּ, עכ"ל וכו'. והשתא לפי זה יתבאר שפיר מה שאמר ר' יוחנן וכו' או בדור שכולו חייב, רצ"ל לאו כדסלקא אדעתך שזיכא דור שכולו חייב מה שיזכה דור שכולו זכאי, אלא הכי פירושו, לפי שיש שני זמנים לביאת בן דוד, זמן אחד אם זכו אחישנה, יבוא קודם זמנו, ואם לא זכו יבוא בעתו, והכי קאמר, אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב, רצ"ל אם יהיה דור כולו זכאי אז יבוא קודם זמנו, כדאמרן זכו אחישנה, ואם יהיה דור אפילו כולו חייב, אפילו הכי יבא בעתו, ואותן שני זמנים מוכח מן הפסוקים שהביא ר' יוחנן וכו' [עיי"ש עוד באורך].

² עיקר כוונת רבינו כאן על עצם הענין שנחית לפרש המאמר דכולו חייב, באופן שהוא לאפוקי מדעת הטועים שחושבים שכולו חייב הוא 'סיבה' לביאת הגאולה, ועבור זה האריך רבינו בכ"מ לפרש המאמר, כדי לשלול מחשבה כזה, וכמבואר בלשון היואל משה דלעיל. ונקודה זו כתב להדיא גם בזקוקין, אבל פירוש הזקוקין שם הוא כפירוש השני בויואל משה שם, וכאן הזכיר רבינו רק פירוש הראשון שביואל משה.

קבנ

סיום התורה

בענין המשכת כח חג השבועות, והשפעת מתן תורה, בכל השנה איבערדעם איז דאָס פֿסֿדר (דא, דער כח התורה), איבערדעם דאָס איז דער פֿתּ. וואָרן דער פֿתּ פון מתן תורה איז דאָך דאָ [כסדר] (כדלהלן מן אות קכה).

קכד

מִילָא (לא מיבעיא אין) די ז' ימי המלואים^{נא} וואָס ס'איז דאָ^{נב} (לאחר חג השבועות). ווי דער מגן אברהם זאָגט^{נג}, [אז] מ'זאָגט נישט קיין תחנון [בכל הז' ימים], ווייל די קרבנות [של החג]^{נד} האָט מען נאָך געקענט מקריב זיין ז' ימים, די זיבן טאָג^{נה}. און אז מ'קאָן מַשְׁלִים זיין [קרבנות החג], ממילא קען מען דאָך נאָך מַשְׁיף זיין די הַשְׁפָּעָה פון שְׁבֻעוֹת, [שהרי] די קרבנות זענען דאָך פאַרדעם, ווייל ס'איז [נמשכו אלו הימים] מִכַּח פִּונַעם יוֹם טוֹב, און פֿון די הַשְׁפָּעָה [של ה'י"ט]. ווילאנג מ'קען נאָך מַשְׁלִים זיין [די קרבנות], זעט דאָך אויס אז ס'איז נאָך מעגליך מַשְׁיף צו זיין [השפעת החג].

איבערדעם אין די ז' ימי המלואים, איז נאָך דאָ דער פֿתּ פון שְׁבֻעוֹת, [דאָס זענען] די טעג וואָס ס'איז נאָך צייט [אז] מ'זאָל קאָנען עפעס מַשְׁיף זיין אַ פֿתּ התורה, [פון] זמן מתן תורתנו.

קכה

נאָר דער אָמֶת איז, די תורה הקדושה איז אַ נִצְחִיּוֹת [ונמשך השפעת התורה וקבלתה גם בשאר כל ימות השנה].

קכו

אזוי ווי דער ישמח משה איז זיך מַתְמִיָּה אין פרשת יתרו^{ני}, פאַרוואָס מ'האָט

^{נא} פירוש: התשלומין.

^{נב} חג השבועות תשכ"ג חל ביום ד' וה' פרשת נשא.

^{נג} במגן אברהם הל' תחנון (או"ח קלא, יח), דהרמ"א כתב שם (כסעף ז) דמתחילת ר"ח סיון עד אחר שבועות נוהגין שלא ליפול על פניהם, ועל זה כתב שם המגן אברהם: ויש מקומות נוהגין שלא ליפול שבעה ימים אחר שבועות. כנסת הגדולה (בהגהות ב"י שם). מפני שהקרבנות היה להם תשלומין כל ז'. וכן הביא במחצית השקל בהל' שבועות (או"ח תצד, ד), דשם כתב הרמ"א דאין אומרים תחנון מתחלת ראש חודש סיון עד שמונה בו, דהיינו אחר אסרו חג. ועל דברי המגן אברהם שם הוסיף המחצית השקל וז"ל: ופרי חדש (ס"ק ג) כתב, שהספרדים אין אומרים תחנון עד יום י"ג בו, משום דהוי ליה תשלומין כל שבעה. וכן כתב בספר אליה רבה (ס"ק יא) בשם כנסת הגדולה (בשוריו כה"ג שם, הגהות הטור אות ו). [ועיין עוד בפרי מגדים (תצד, א"א א)]. ועיין בשערי תשובה (קלא, ט) וז"ל: ובשוריו כנסת הגדולה כתב שיש נוהגין עד י"ג [סיון] ולא י"ג בכלל, ויש שאין נופלין גם ב"ג, משום ספיקא דיומא, ודעביד כמר כו', ויש למשוך אחר הש"ץ הנמצא באותה תפלה. אך בארץ ישראל שאין שם ספיקא דיומא, צריך לומר [תחנון] ב"ג בסיון, וכן מנהג ירושלים תוב"ב, כמו שכתוב בספר פרי האדמה (על רמב"ם תפילה ה, טו), ובשלמי צבור (קנא, א) עיין שם.

^{נד} עולת ראיה, ושלמי חגיגה.

^{נה} כמבואר בגמרא חגיגה (י:). מניין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה, שנאמר (ראה טז, טז) בַּחֵג הַמִּצּוֹת וּבַחֵג הַשְּׁבֻעוֹת וּבַחֵג הַסֻּכּוֹת, מקיש חג השבועות לחג המצות, מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה, אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה. ואימא מקיש לחג הסוכות, מה חג הסוכות יש לה תשלומין כל שמונה, אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שמונה, שמיני רגל בפני עצמו הוא וכו'. [ועיין זה גם בגמרא מועד קטן (כד:) וראש השנה (ד:)].

וברמב"ם (חגיגה א, י:): וכן מי שלא חג ביום חג השבועות, חוגג כל שבעה, ויש לו תשלומין כל ששת ימים שלאחר חג השבועות. ודבר זה מפי השמועה נאמר, שחג השבועות כחג המצות לתשלומין.

געזאָגט שײַרָה אויף קרייעט ים סוף, און ביי מתן תורה איז נישטאָ קיין שײַרָה דירעקט, און [מתן תורה] דאָס איז דאָך אײנס פון די גרעסטע נסים געווען, פון די גרעסטע פֿוחות.

קבו

[אמנם לפי האמור דכת התורה נמשך תמיד] האָב איך געקלערט אפשר¹¹ [לתרץ בזה קושייתו של הישמח משה].

[דהנה] ס'שטייט אין עבודת ישראל פונעם קאָזשניצער מגיד¹², [לבאר מה שאמרו¹³ ווען דער מלאך [שנתאבק עם יעקב] האָט געזאָגט מיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שײַרָה, [דקשה] פאָרוואָס עפעס מיום שנברא האָט ער נישט געזאָגט קיין שײַרָה, פון פֿריאַת העולם אָן, ביז צו יעקב אַבינו.

זאָגט ער, [דהנה מלאך זה] דאָס איז געווען דער ס"מ, [און] ער איז דאָך באַשאַפֿן געוואָרן [אויף דעם, אַז] ער זאָל 'אַנרעדן' [בני אדם לחטוא], און מ'זאָל אים 'נישט פאָלגן'. און מיט אזא התאַבקות, מיט אזא התגברות וואָס ס'איז דעמאָלטס געווען ביי

¹¹ בישמח משה פרשת יתרו (ע"פ אתם ראתם וגו', ד"ה הדרך הרביעי): דהנה התייר הגדול הגאון מהר"י [אייבשיץ] בספרו 'עירות דבש' (חלק ב, דרוש א), פירש במאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, נד) זמרות ה' לי חֲקִיךָ, עיין שם כל המאמר ותראה פלאות ושפתים ישק, ותורף הדברים דתורה היא בבחינת בתי גואי, לכך צריך ללמוד באימה וברתת וכו' [עיי"ש מה שהאריך בזה, ושוכ כתב]: ומזה תבין למה על קריעת ים סוף אמרו שירה, ולא על מתן תורה שהוא יותר יקר וחשוב, וגם נשתנו סדרי בראשית, כי בא ה' וכל קדושי עמו, ושומעין את הנראה ורואין את הנשמע, כהנה וכהנה פלאי פלאות. והוא קושיא עצומה, לא ראיתי מי שהרגיש בזה. • ולפי הקדמה זו יובן, בבחינת בתי גואי אין שירה, רק הקִשָּׁל ופִּחַד, ויראה ורעדו וכו'.

¹² וכן ביאר רבינו כל ענין זה באורך בס"ג חקת תש"כ [לשון קדשו קונטרס רמד, ח"ב].

¹³ בעבודת ישראל פרשת וישלח (ד"ה ויאמר שלחני): ושמעתי אומרים בשם חכם אחד פירוש המדרש שאמר המלאך ליעקב הגיע זמני לומר שירה. וצריך ביאור, שמיום שנברא שרו של עשו לא הגיע זמנו לומר שירה עד היום שנלחם בעיקב. • אמנם הנה כל מלאך אינו אומר שירה וזמנה להבורא ית"ש רק על החסד שבראו לעשות רצונו ית', ולמשל מלאך מיכאל כשפועל רצונו ית"ש ומלמד זכות על ישראל ומגביר החסדים, אשר לזה התכלית נברא, אָז אמר שירה, וכן כל המלאכים. והנה שרו של עשו הוא הס"ם הוא היצר הרע הוא השטן, שנברא להסית האדם ולהסירו מדעת יוצרו, כי לכך נברא. אמנם אף על גב שלכן נברא, אין חפץ המלאך הזה באמת שישמע האדם לקולו לעשות הרע. רק 'הוא' מחויב לעשות פעולתו ולהדיחו, 'והאדם' יתחזק וילחום כנגדו ויכבוש אותו. וזה תכלית בראיתו, כי לא פֿראו היוצר ב"ה באופן אחר, כי מאת לא תצא הרעה, רק כמשל הזונה עם בן המלך הנזכר בוזהר הק' (תרומה דף קסג), וכתוב שם כי אם ישמע בן המלך לזונה המסיתו במצות המלך וידבק בה, אין מזה נחת רוח להזונה, רק כשמתגבר בן המלך וגוער בה ודוחה אותה בַּמִּהְרָה לא תקום, אז מתעורר נחת רוח לאבי המלך, ומשלם שכר לבנו, וגם להזונה מיטיב בעבורו, שעשתה רצונו להסיתו ולא יכלה לו, ונעשה נחת רוח להמלך. וכן הנמשל להיצר הרע, הגם שמפתה את האדם, מכל מקום אין חפצו ברשעים המקשיבים לקולו. ולכן אמרו (כבא בתרא טז) יורד ומסית עולה ומקטרג. אכן אָז נעשה פעולתו באמת, כשמפתה לאדם ולא יכול לו, ונתעורר נחת רוח ליוצרו, ואז גם היצר הרע לוקח שכרו מִשָּׁלם, בעבור שהוא גֵּרם הנחת רוח וכו'. • ונחזור לעניינינו, שהמלאך הנ"ל עדיין לא אמר שירה מיום שנברא. שלא היה אדם שכבשו לגמרי, כמו יעקב אבינו שלימו דאבחק, שהיה בן פ"ד שנים וגבור בגבורתו, שהיה מעביר האבן מעל פי הכאר כמי שמעביר הפֶּקֶק מעל הצלוחית, ואף על פי כן לא נתעורר בכוחו חלילה לשום תאוה רעה וכו'. והנה כשנלחם עמו שרו של עשו, לא היתה האביקה בדרך פשוט כדרך שנלחמים בעלי מלחמות, רק בוודאי היתה המלחמה ברוחניות, לבלבל מחשבתו של יעקב אבינו, מי יודע באיזה חקירות עצומות ורשתו אשר טמן, וזהו שכתוב וַיֵּרָא פִּי לֹא יָכַל לוֹ, שאבינו יעקב התגבר בקדושתו נגדו, עד שנגע בכף יריכו, עיין בוזהר הק' (ח"א קמו). קמח. (ע): ותראה קצת מזה. לכן אחרי שראה הבריאה הנבחרת יעקב איש תם, פִּי לֹא יָכַל לוֹ, אמר שֶׁלֹּחֲנִי פִּי עָלָה הַשָּׁחַר, והגיע זמני לומר שירה, שלכן נבראתי, וברוך ה' שפעלתי פעולתי, לכן אני חפץ לומר שירה. נועיין עוד בעבודת ישראל שם בסוף הפרשה, על ההפטרות.

¹⁴ בגמרא חולין (א:): ויאמר שלחני מי עָלָה הַשָּׁחַר. אמר לו, גנב אתה או קוביוסטוס אתה [פירש"י: גונב נפשות], שמתיראן מן השחר. אמר לו מלאך אני, ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה, עד עכשיו.

יעקב אבינו, דאָס האָט ער נאָכנישט מיטגעמאַכט [ביז דעמאָלטס], אַז מ'זאָל זיך אַזוי שטאַרק מתגבר זיין אויף אים.

[און] שײַרָה ברויך מען זאָגן ביים גַמֵר, ווען מ'פאַרטיגט אויס די מְלָאכָה. [אַבער] ווילאַנג מ'האַלט אינדערמיט, האָט נישט קיין שייכות צו זאָגן שײַרָה.

און אויסגעפאַרטיגט זיין מְלָאכָה [של זה המלאך] איז הערשט [געווען] דעמאָלטס ביי יעקב אבינו, [ווייל] ס'האָט זיך נאָך קיינער נישט אַזוי שטאַרק מתגבר געווען [לנצחון], מיט אַזאַ שטאַרק התגברות. און [וויבאַלד] דעמאָלטס האָט ער גוֹמֵר געווען [תכלית מלאכתו שעבורו נברא], האָט ער דעמאָלטס געדאַרפט זאָגן שירָה.

[ולזה אמר המלאך] מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָאתִי לֹא הִגִּיעַ זְמַנִּי לומר שײַרָה, וואָרן שײַרָה איז נאָר ביים גַמֵר. - [עד כאן דברי העבודת ישראל].

קכח

מילא [התייחס ביי] אַלע נסים איז געווען עפעס אַ גַמֵר אויך געווען, [וכגון] אין מַצְרִים אַז די מַצְרִיִּים זענען דערטראַנקען געוואָרן [ביי קריעת ים סוף], איז שוין נישט געווען פון זיי גאַרנישט, לֹא נִשְׁאָר בָּהֶם עַד אַחָד [בשלח יד, כח], [אפילו] עפּעס. [ונמצא דבקריעת ים סוף היה ענין 'גמר' לגאולת מצרים, ולכן שפיר אמרו על זה 'שײַרָה'].

[אַבער] ביי די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה איז גאַרנישט דאָ קיין גַמֵר, אַדְרָבָה מ'האַלט אַלץ ביים 'אַנהייבן'. [ולכן מעולם לא הגיע הזמן לומר שירָה על מתן תורה].

קכט

אַזוי ווי ס'שטייט, דער בית יוסף ברענגט^ו [דעם טעם] פאַרוואָס איז נישטאָ קיין בְּרָכָה 'אַחֲרוֹנָה', אויף תּוֹרָה.

זאָגט ער, [ווייל] ווי איז פאַרהאַנדן אויף תּוֹרָה אַ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה?

[וכן] ווען איז מען דען 'דערנאָך'?

[והלא] מ'איז כְּסֵדֶר מְחֻיָּב [בלימוד התורה].

ביז מ'שלאַפט איין, דאָרף זיין די מַחְשָׁבָה דְּבוּק אין תּוֹרָה.

און ווען מ'שלאַפט שוין, קאָן מען דאָך שוין נישט מאַכן קיין בְּרָכָה.

און ווילאַנג מ'איז 'אויף', אַז מ'איז בְּעוֹלָם, ווען מ'איז אויף איז מען מְחֻיָּב כְּסֵדֶר [צו לערנען] תּוֹרָה.

איז דאָך גאַרנישט פאַרהאַנדן קיין בְּרָכָה 'אַחֲרוֹנָה'.

ס'איז נישטאָ קיין 'דערנאָך'.

^ו בבית יוסף (א"ח סימן מז): כתוב בתשובות הרשב"א (ח"ו סימן תקמ), שאלת, כשאנו מברכים על התורה בכל בוקר, למה אין אנו מברכים לאחריה. ^ז תשובה. קריאת התורה מצוה, ואין מברכין על 'המצות' לאחריהם, וכמו שאמרו בפרק בא סימן (נדה נא:). ואל תשיבני מקריאת התורה בבית הכנסת שמברכין לאחריה, דהתם תקנת משה ועזרא היא, ועל 'התקנות' מברכין לפנייהם ולאחריהם, וכדמברכים בהלל ומגלה, עכ"ל. ^ח ולי נראה, דאפילו אם היו מברכים לאחר 'המצות' לא קשיא, דכיון דמצות הגיית התורה היא כל היום וכל הלילה, ואין שעה שאינו חייב לעסוק בתורה, לא שייך לברך לאחריה.

ועיין עוד בתשובת הרשב"א שלפנינו, שיש שם עוד תוספת לשון ממה שהובא בב"י, ושם כתב הרשב"א עצמו תירוצי הב"י. דקודם ענין ואל תשיבני מקריאת התורה וכו', כתב שם ח"ל: ואפילו לבני מערבא דמברכי לבתר דמסלקי תפיליהו אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חקיו (ברכות מד:), היינו תפילין וכל הדומה להם, שיש להן גמר לעשייתן, כגון תפילין שאין מצותן בלילה, ועליהם כתיב (בא יג, י) וְשִׁמְרָתָם אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מִיָּמִים יָמִימָה, ימים ולא לילות (עירובין צו:), ומערבאי סברי דבחוקת תפילין הכתוב מדבר. אבל קריאת התורה שאין 'גמר' למצותה, לכולי עלמא אין מברכין לאחריה.

קל

נאָר וואָס דען, [זאגט דער בית יוסף] 'דאָס' קען זיין אפשר טאַקע, [במה שתקנו ברכה אחרונה] ביי קריאה בציבור.

ווייל די מצוה פון 'ציבור', דעס איז דערנאָך [בגמר הקריאה].
אַבער דער עַצם [מצוה] פון תּוֹרָה [לא שייך בו ענין 'לאחריו'].

קלא

איבערדעם קאָן זיין [לדרכינו, דלכן] איז אויף מַתַּן תּוֹרָה קאָן מען נישט זאָגן קיין 'שירָה', [ווייל] ווען האַלט מען דען 'דערנאָך'?

מ'האַלט קיינמאָל נישט 'דערנאָך'.

[וואדרבה] מ'דאַרף פֿסָדֶר אָנהייבן אויפדאָסניי.

בְּכָל יוֹם יִהְיוּ בְּעִינֵיהֶם פְּחָדָשִׁים^א.

ס'הייבט זיך הערשט אָן [תמיד מחדש, ולכן 'מלפניה' שפיר תקנו לברך בכל יום].

קלב

און [כמו כן] דער פֿח פון שְׂבוּעוֹת, [שהוא] דער פֿח פון מַתַּן תּוֹרָה, איז אַ זאָך וואָס ס'האָט אַ הַמְשָׁךְ [בכל השנה], ווייל דאָס איז פֿסָדֶר [בכל יום] אַ תְּמִידוּת.

[והוא גם כן בבחינת] אָמור לָהֶם [דפירש"י לְשון הָהָ, כמו זכור ושמור, אַז ס'זאָל זיין] טאַקע תִּנּוּ לֵב לְזֶכֶר תְּמִיד, דאָס דאַרף מען 'פֿסָדֶר' אינזיין האָבן, און מ'דאַרף זיין דְּבוּק [בתורה בכל עת וזמן].

קלה

ברכת הקודש

דער בורא פֿל עוֹלָמִים זאָל העלפֿן:

מ'זאָל מיר זיין דְּבוּק אָמַת'דיג אין די תּוֹרָה הַקְדוֹשָׁה.

מ'זאָל מיר די זְכִיָּה האָבן, מְשִׁים אֶל הַלֵּב צו זיין.

מ'זאָל מיר זוכה זיין צו תְּשׁוּבָה שְׁלִימָה.

און צו דְּבִקּוּת הַתּוֹרָה.

און צו דְּבִקּוּת הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְהָאֱמֶת.

על כל פנים, די אַלע צייטן.

דער אייבירשטער זאָל העלפֿן:

אידן זאָלן ניצול ווערן מִכָּל צָרָה וְצוּקָה.

מ'זאָל מיר זוכה זיין צו זען בְּמַהֲרָה יְשׁוּעַת כָּל יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְחָתָן.

בְּהִתְרוֹמְמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, וּבְהַתְּגַלּוּת כְּבוֹד שְׁמַיִם עֲלֵינוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

^א ברש"י תבוא (כו, טז): היום הזה ה' אלקיך מצריך. בכל יום יהיו בעיניך חדשים, כאילו בו ביום נצטוית עליהם. ומקורו בתנחומא (תבוא, סימן א): מהו היום הזה ה' אלקיך [מצריך], וכי עד עכשיו לא צוה הקב"ה את ישראל וכו', אלא כך אמר משה לישראל, בכל יום יהא התורה חביבה עליכם כאלו היום הזה קבלתם אותה מהר סיני, וכן הוא אומר במקום אחר (ואתחנן ד, ט-י) והודעתם לנביא ולבני בְּנֵיךְ, וכתוב בתריה יום אשר עמדת לפני ה'.

